

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut Sociologických studií

Katedra Sociologie

Bakalářská práce

2019

Olesya Gresko

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut Sociologických studií

Katedra Sociologie

**Identifikace a adaptace příslušníků ukrajinské menšiny
v České republice**

Bakalářská práce

Autor práce: Olesya Gresko

Studijní program: Sociologie a sociální politika

Vedoucí práce: Mgr. Jan Kozubík

Rok obhajoby: 2019

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne

Olesya Gresko

Bibliografický záznam

GRESKO, Olesya. *Identifikace a adaptace příslušníků ukrajinské menšiny v České republice*. Praha, 2019. 49 s. Bakalářská práce (Bc). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut Sociologických studií. Katedra Sociologie. Vedoucí bakalářské práce Mgr. Jan Kozubík.

Rozsah práce: 67 653 znaků

Anotace

Tato bakalářská práce se zabývá tématem začleňování příslušníků ukrajinské menšiny do české společnosti. Práce je konkrétně zaměřena na zkušenosti Ukrajinců, kteří jsou držiteli českého státního občanství, s adaptací na majoritní společnost České republiky a na to, jak se zde identifikují. Zkoumá, jak probíhá jejich adaptace na českou společnost a kulturu, jak vnímají svou pozici uvnitř této společnosti, zda se považují za Čechy nebo za Ukrajince a s jakými překážkami se během tohoto procesu setkávají. První část práce je věnována souhrnnému popisu ukrajinské menšiny v ČR a také předchozím výzkumům o Ukrajincích na českém území. Dále definuje základní pojmy a teorie, se kterými se v rámci práce pracuje. Ve druhé části je popsána metodologie výzkumu, metody sběru a analýzy dat. Data jsou získána kvalitativním zkoumáním v podobě šesti polostrukturovaných rozhovorů s příslušníky ukrajinské menšiny. Závěrečnou část pak tvoří analýza témat jako začátky pobytu v České republice, občanství, jazyk, sociální kontakty, tradice, zájem o dění ve společnosti a identifikace, které vyplynuly z rozhovorů.

Annotation

This bachelor thesis deals with the topic of integration of members of the Ukrainian minority into Czech society. The work is specifically focused on the experience of Ukrainians who hold Czech citizenship with adaptation to the majority society of the Czech Republic and how they identify themselves. It examines their adaptation to Czech society and culture, how they perceive their position within this society, whether they consider themselves Czechs or Ukrainians and what obstacles they encounter during this process. The first part of the thesis is dedicated to a summary description of the Ukrainian minority in the Czech Republic and also to the previous research on Ukrainians in the Czech territory. It also defines the basic concepts and theories that are used in the thesis. The second part describes the research methodology, methods of data collection and analysis. The data are obtained by qualitative research in the form of six semi-structured interviews with members of the Ukrainian minority. The final part consists of analysis of topics such as beginnings of residence in the Czech Republic, citizenship, language, social contacts, traditions, interest in society's happenings and identification, which resulted from the interviews.

Klíčová slova

Adaptace, identifikace, integrace, migrace, migranti, ukrajinská menšina

Keywords

Adaptation, identification, integration, migration, identity, Ukrainian minority

Title/název práce

Identification and adaptation of members of Ukrainian minority in the Czech Republic

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucímu bakalářské práce Mgr. Janu Kozubíkovi za odborné vedení práce a poskytování cenných rad. Dále bych poděkovala všem dotazovaným, kteří souhlasili s provedením rozhovoru a věnovali mi svůj čas. V neposlední řadě děkuji své rodině, která při mně stála a podporovala mě.

Obsah

1.	Úvod	2
2.	Teoretická část	4
2.1	Ukrajinská menšina v České republice: historie a současnost.....	4
2.2	Předchozí výzkumy o Ukrajincích v České republice	6
2.3	Národnostní menšina	7
2.4	Identita	8
2.5	Adaptace	10
2.5.1	Teorie integrace	10
3.	Metodologická část	13
3.1	Výzkumné cíle a otázky	13
3.2	Metodologie výzkumu	13
3.2.1	Rozhovor.....	14
3.3	Výběr respondentů	15
3.4	Charakteristika rozhovorů a respondentů	16
3.5	Reflexe pozice výzkumnice	18
3.6	Analýza	18
4.	Analytická část	20
4.1	Začátky pobytu v České republice.....	20
4.2	Občanství	22
4.3	Jazyk	24
4.4	Sociální kontakty	26
4.5	Tradice	27
4.6	Zájem o dění ve společnosti.....	28
4.7	Identifikace	30
5.	Závěr	35
	Použitá literatura	38
	Seznam příloh	42
	Přílohy	43

1. Úvod

Ve své bakalářské práci se budu zabývat tématem identifikace a adaptace příslušníků ukrajinské menšiny v České republice.

Ukrajinci v České republice představují nejpočetnější migrační komunitu. Jejich migrace, která byla ze začátku brána jako dočasná a cirkulační, se během let často mění na trvalé usazení. Dle dat zveřejněných Českým statistickým úřadem činil celkový oficiální počet Ukrajinců, žijících na území České republiky ke konci března roku 2019, přibližně 134 tisíc. Podle oficiálních statistik se počet Ukrajinců oprávněných k přechodnému a trvalému pobytu v ČR s každým rokem výrazně zvyšuje. Kromě toho v Česku žije další skupina Ukrajinců, těch, kteří již získali české občanství.^{1 2} V České republice se cizinec může stát plnoprávným občanem tohoto státu prostřednictvím nabývání státního občanství.³ Dne 1.1. 2014 došlo ke změnám v zákonu o státním občanství České republiky, jelikož se stal účinným nový zákon č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky a o změně některých zákonů (zákon o státním občanství České republiky). Jednou z důležitých změn byla ta, že tato nová právní úprava „*plně opouští princip jediného státního občanství, a naopak se zcela přiklání k možnosti existence dvojího (či vícero) státního občanství*“.⁴ Dá se předpokládat, že tato skutečnost měla vliv na to, že v roce 2014 získalo české státní občanství 5 114 osob a jednalo se o nejvyšší počet udělených státních občanství České republiky od roku 2000. Důležitým faktem je zejména to, že mezi novými občany ČR byli nejvíce zastoupeni právě Ukrajinci (40,6 %).⁵ Tyto skutečnosti, mimo jiné, svědčí o aktuálnosti problematiky soužití majoritní společnosti a ukrajinské menšiny v České republice.

Jelikož je migrace považována za velmi závažný akt, který hluboce zasahuje do života člověka, je také obtížné charakterizovat zkušenosti imigrantů s adaptací

¹ LEONTIYEVA, Yana (ed.), Petra EZZEDDINE-LUKŠÍKOVÁ, Tomáš HIRT, Marek JAKOUBEK, Jiří KOCOUREK, Lucia PAŽEJOVÁ. *Menšinová problematika v ČR: komunitní život a reprezentace kolektivních zájmů (Slováci, Ukrajinci, Vietnamci a Romové)*. Sociologické studie / Sociological Studies 06:10. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2006. 115 s. ISBN 80-7330-098-2. str. 33

² ČSÚ. *R02 Počet cizinců v ČR - předběžné čtvrtletní údaje; 2004/06 - 2019/03*. [online] 2019. [cit. 16. 07. 2019]. Dostupné z: https://www.czso.cz/documents/11292/44321488/c01R02_201903.pdf/60b7ed19-6e72-4958-b85b-9d09008d2bfa?version=1.0

³ Statistika a my. *Počty udělených státních občanství v ČR* [online] 2016. [cit. 10. 03. 2019]. Dostupné z: <http://www.statistikaamy.cz/2016/02/pocty-udelenych-statnich-obcanstvi-v-cr/>

⁴ MVČR. *Informace k novému zákonu o státním občanství ČR*. [online] 2019. [cit. 10.03.2019]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/informace-k-novemu-zakonu-o-statnim-obcanstvi-cr.aspx>

⁵ Statistika a my. *Počty udělených státních občanství v ČR* [online] 2016.

na majoritní společnost.⁶ Předešlé výzkumy týkající se fenoménu migrace z velké části představují pohled majoritní společnosti na problematiku svého soužití s národnostními menšinami, etnickými komunitami a imigračními skupinami. Jen menší pozornost je věnována zkušenostem příslušníků těchto skupin se začleňováním se do majoritní společnosti. V České republice zůstává dosud opomíjena otázka jejich vnitřního prožívání vlastní pozice a jejich ukotvení v české společnosti, tedy jejich sebereflexe postavení příslušníků menšinových komunit v hostitelské zemi, jejich postoj k vlastní identitě, jejich osobní a skupinová vůle k integraci.⁷

Ve své práci bych se chtěla zaměřit na zkušenost imigrantů – v tomto případě Ukrajinců, kteří se v České republice trvale usadili a následně získali české státní občanství – s adaptací na většinovou společnost České republiky a také jejich postoj k vlastní identitě uvnitř této společnosti. Skupina osob, která již občanství získala, se jeví jako nejvhodnější, neboť se v průběhu procesu žádosti o občanství posuzuje integrace z hlediska rodinného, pracovního a sociálního. Očekává se tedy minimálně přiblížení se adaptací na české prostředí, kulturu atd. Mým základním cílem je analyzovat průběh této adaptace.

Toto téma jsem si vybrala částečně z toho důvodu, že pocházím z Ukrajiny a patřím k ukrajinské menšině v ČR, tím pádem s identifikací a adaptací v českém prostředí mám osobní zkušenosti. Tento fakt osobně považuji za přínos pro svou bakalářskou práci, jelikož mohu využít své dosavadní znalosti o komunitě a také mám snadnější přístup k získání respondentů.

⁶ ŠIŠKOVÁ, Tatjana (ed.). *Menšiny a migranti v České republice: [my a oni v multikulturní společnosti 21. století]*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001. ISBN 8071786489. str. 23

⁷ BITTNEROVÁ, Dana, Mirjam MORAVCOVÁ a kol. *Kdo jsem a kam patřím? Identita národnostních menšin a etnických komunit na území České republiky*. Vyd. 1. Praha: Sofis, 2005. ISBN 80-902785-8-2. str. 7

2. Teoretická část

V této kapitole se nejprve budu věnovat stručnému popisu ukrajinské menšiny v České republice a také představím předchozí výzkumy o Ukrajincích na českém území. Dále objasním, s jakými základními pojmy či teoriemi budu v rámci textu pracovat. Mezi tyto pojmy patří: národnostní menšina, (etnická) identita a adaptace. Základním teoretickým konceptem, který využívám, je teorie integrace od autorů Wolfganga Bosswicka a Friedricha Heckmanna.

2.1 Ukrajinská menšina v České republice: historie a současnost

Přítomnost Ukrajinců na českém území má dlouhou historii již od středověku, avšak mezi současnou českou populací není tento fakt příliš známý.⁸ V Čechách a na Moravě se Ukrajinci objevovali již v 16. a 17. století, kdy na krátkodobé pobyty přijížděli většinou studenti a žoldněři. Intenzivnější migrační vlna přišla až koncem 18. století, a hlavně během 19. století, po tom, co byla část ukrajinského území – východní Halič a severní Bukovina, připojena k habsburskému soustátí.⁹ Šlo o vysokoškolské studenty, kteří opouštěli svou zem z politických důvodů a přicházeli studovat na české vysoké školy.

V první polovině 20. století byla ukrajinská emigrační komunita, co se týče jak udržení, tak rozvoje ukrajinské kultury velmi aktivní. Vydávaly se například knihy a slovníky nebo bylo provozováno ukrajinské divadlo, univerzita, gymnázia a internát pro děti předškolního věku. Rovněž zde působilo mnoho ukrajinských spolků různého zaměření.¹⁰ Nicméně německá a sovětská okupace přispěla k zániku ukrajinských spolků a zastavila rozvoj ukrajinské kultury v ČR, a to až do roku 1989. Důsledkem bylo také to, že kvůli zániku ukrajinských organizací byla většina ukrajinských migrantů ze starších vln asimilována do české majoritní společnosti.¹¹

⁸ PAVLÍKOVÁ, Eva, Karel SLÁDEK a kol. *Sociální situace a religiozita ukrajinských migrantů v ČR*. Nakl. Pavel Mervart: Červený Kostelec, 2009. ISBN 978-80-86818-95-5. str. 13

⁹ ŠÍŠKOVÁ, Tatjana (ed.). *Menšiny a migranti v České republice: [my a oni v multikulturní společnosti 21. století]*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001. ISBN 8071786489. str. 81

¹⁰ LEONTIYEVA, Yana (ed.), Petra EZZEDDINE-LUKŠÍKOVÁ, Tomáš HIRT, Marek JAKOUBEK, Jiří KOCOUREK, Lucia PAŽEJOVÁ. *Menšinová problematika v ČR: komunitní život a reprezentace kolektivních zájmů (Slováci, Ukrajinci, Vietnamci a Romové)*. Sociologické studie / Sociological Studies 06:10. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2006. 115 s. ISBN 80-7330-098-2. str. 32

¹¹ FEISTINGEROVÁ, Vlastimila, MARTÍNKOVÁ, Šárka, PECHOVÁ, Eva, LEONTIYEVA, Yana. *Vietnamci, Mongolové a Ukrajinci v ČR: Pracovní migrace, životní podmínky, kulturní specifika*. [online] Ministerstvo vnitra ČR, 2010. [cit. 14. 07. 2019]. Dostupné z: <https://www.clovekvtisni.cz/media/publications/105/file/1367397604-metodika-cizinci-web.pdf>. str. 60

Jelikož na Ukrajině bylo povědomí o České republice jakožto možné cílové zemi zakořeněno již dlouhá léta, stala se pro imigranty zemí poměrně atraktivní a po sametové revoluci se Ukrajinci stali nejpočetnější imigrační skupinou v Čechách. Nepříznivá ekonomická situace na Ukrajině byla jedním z důvodů proč mnozí Ukrajinci odešli hledat práci do zahraničí. Česká republika se tedy stala cílovou zemí především pro ukrajinské ekonomické migranty, a to z důvodu jak geografické blízkosti, tak malých jazykových či kulturních bariér nebo z důvodu poptávky po levné pracovní síle.^{12 13}

Pro 90. léta minulého století byl charakteristický prakticky neomezený režim pobytu Ukrajinců v České republice, avšak od roku 2000 podléhá jejich pobyt vízové povinnosti. V dnešní době tvoří občané Ukrajiny nejpočetnější skupinu migrantů na území ČR a podle nejnovějších oficiálních statistik činil jejich počet ke konci března roku 2019 o něco méně než 134 tisíc.^{14 15} V současné době je migrace z Ukrajiny často označována jako migrace pracovní. Občané Ukrajiny (58,5 %) jsou mezi těmi, kteří získávají povolení k přechodnému pobytu nejčastěji za účelem zaměstnání či podnikání. Avšak výzkumy ukazují, že kromě ryze ekonomických důvodů, přicházejí Ukrajinci do České republiky také kvůli rodinným důvodům, hledání sociální jistoty, lepší kvalitě života či zdravotní péči atd.^{16 17}

Podle novodobého konceptu tzv. cirkulační migrace není vůle migrantů k trvalému usazení v cílové zemi příliš silná a jedná se spíše o krátkodobý pobyt v zahraničí s tím, že pomocí vydělaných prostředků usilují migranti o zvýšení svého sociálního a ekonomického statusu v rodné zemi. Neochota Ukrajinců, kteří do ČR jezdí za sezónním

¹² LEONTIYEVA, Yana (ed.), Petra EZZEDDINE-LUKŠÍKOVÁ, Tomáš HIRT, Marek JAKOUBEK, Jiří KOCOUREK, Lucia PAŽEJOVÁ. *Menšinová problematika v ČR: komunitní život a reprezentace kolektivních zájmů (Slováci, Ukrajinci, Vietnamci a Romové)*. Sociologické studie / Sociological Studies 06:10. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2006. 115 s. ISBN 80-7330-098-2. str. 32-33

¹³ PAVLÍKOVÁ, Eva, SLÁDEK, Karel a kol. *Sociální situace a religiozita ukrajinských migrantů v ČR*. Nakl. Pavel Mervart: Červený Kostelec, 2009. ISBN 978-80-86818-95-5. str. 14

¹⁴ FEISTINGEROVÁ, Vlastimila, MARTÍNKOVÁ, Šárka, PECHOVÁ, Eva, LEONTIYEVA, Yana. *Vietnamci, Mongolové a Ukrajinci v ČR: Pracovní migrace, životní podmínky, kulturní specifika*. [online] Ministerstvo vnitra ČR, 2010. [cit. 14. 07. 2019]. Dostupné z:

<https://www.clovekvtisni.cz/media/publications/105/file/1367397604-metodika-cizinci-web.pdf>. str. 60

¹⁵ ČSÚ. *R02 Počet cizinců v ČR - předběžné čtvrtletní údaje; 2004/06 - 2019/03*. [online] 2019. [cit. 16. 07. 2019]. Dostupné z: https://www.czso.cz/documents/11292/44321488/c01R02_201903.pdf/60b7ed19-6e72-4958-b85b-9d09008d2bfa?version=1.0

¹⁶ FEISTINGEROVÁ, Vlastimila, MARTÍNKOVÁ, Šárka, PECHOVÁ, Eva, LEONTIYEVA, Yana. *Vietnamci, Mongolové a Ukrajinci v ČR: Pracovní migrace, životní podmínky, kulturní specifika*. [online] Ministerstvo vnitra ČR, 2010. str. 60

¹⁷ ČSÚ. *Cizinci v České republice*. [online] 2018. [cit. 16. 07. 2019]. Dostupné z:

<https://www.czso.cz/documents/10180/61196236/29002718.pdf/571c5d12-3744-4d32-a8e2-e1a0f3f30e28?version=1.2>

výdělkem, usadit se zde natrvalo, je podmíněna zejména fyzicky náročnou prací, kterou musejí vykonávat a často neuspokojivými pobytovými podmínkami, které v nich mohou vyvolávat touhu co nejdříve se s vydělanými penězi vrátit domů ke své rodině a přátelům. Přesto některé výzkumy ukazují, že „krátce po návratu se tito migranti často opět setkávají s ekonomickými problémy a nezaměstnaností, které přispívají k opakování »pracovního výletu«. Opakované cestování za prací přispívá k vybudování silnějších vazeb k České republice, v důsledku čehož se významná část migrantů postupně rozhoduje zde zůstat a případně budovat základnu pro přestěhování své rodiny, příbuzných, přátel a jiných krajanů.“¹⁸ Tento fakt je příkladem, kdy cirkulační migrace je krokem k migraci dlouhodobé, která je spojena s odchodem ze své mateřské země natrvalo a usazením se v zemi cílové.¹⁹

Jelikož 1. 1. 2014 vstoupil v platnost nový zákon č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky, který povolil cizincům mít dvojí státní občanství, došlo k většímu zájmu o získání českého občanství ze strany ukrajinských migrantů a rapidnímu nárůstu udělených občanství především v roce 2014. Tento fakt dokládají data, podle kterých do roku 2008 ročně získalo české státní občanství 500 Ukrajinců, mezi lety 2009 a 2013 vzrostl jejich počet na 576, ale v roce 2014 to už bylo 2075 příslušníků ukrajinské menšiny.²⁰

2.2 Předchozí výzkumy o Ukrajincích v České republice

Tématem Ukrajinců v České republice se u nás zabývali odborníci z různých vědeckých disciplín jako například demografové, historikové, etnologové a v neposlední řadě i sociologové. Mnohé výzkumy se zabývaly například fenoménem nelegální či pracovní migrace (práce Drbohlava, Janské a Šelepové²¹). Další práce se soustřeďovaly na historii ukrajinské migrace (například práce Zilynského²²) nebo na problematiku

¹⁸ Ibid: str. 61

¹⁹ Ibid

²⁰ UHEREK, Zdeněk. *Migration from Ukraine to the Czech Republic with Respect to the War Conflict in Eastern Ukraine*. In: CeON Repository [online] 2016. [cit. 17. 07. 2019]. Dostupné z: <https://depot.ceon.pl/bitstream/handle/123456789/11159/WP93151.pdf?sequence=1&isAllowed=y> str. 10

²¹ DRBOHLAV, Dušan, Eva JANSKÁ a ŠELEPOVÁ, Petra. *Ukrajinská komunita v České republice (Výsledky dotazníkového šetření)*. [online] 1999/2000. [cit. 06.12.2018]. Dostupné z: http://aa.ecn.cz/img_upload/9e9f2072be82f3d69e3265f41fe9f28e/Ukrajinci_Drbohlav_1.pdf

²² ZILYNSKYJ, Bohdan. *Ukrajinci Českých zemí po roce 1989 (náčrt hlavních vývojových aspektů)*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR. [online] 2002. [cit. 6. 12. 2018]. Dostupné z: http://cizinci.cz/repository/2275/file/Ukrajinci_ceskych_zemi_po_roce_1989.pdf

reprezentace zájmů ukrajinské menšiny v ČR (práce Leontiyevé²³).

Studium problematiky etnické identity příslušníků národnostních, etnických a imigračních skupin, na které se zaměřuji v této bakalářské práci, se u nás zabývá již dlouhá léta Dana Bittnerová. Na identitu ukrajinských imigrantů se orientuje například Hedvika Novotná. Ve svém výzkumu z roku 2005, zaměřeném na imigraci z Ukrajiny do České republiky po roce 1990, použila metodu řízených rozhovorů, pomocí které zkoumala zejména důvody pobytu Ukrajinců v ČR, jejich životní styl, zpětnou vazbu na Ukrajinu, rodinné vazby a autoobraz.²⁴ Novotná v tomto výzkumu došla zejména k závěru, že přestože se migrace Ukrajinců po roce 1990 jevila jako dočasná, objevují se u některých Ukrajinců tendence k trvalému usazení se na území České republiky. Zároveň ale konstatuje, že o nějakém razantním přehodnocování identity Ukrajinců 90. let v ČR se prozatím hovořit nedá.²⁵

Z předchozích výzkumů vyplývá, že utváření skupinové identity ukrajinské menšiny v Česku v průběhu let ovlivňuje utváření a vnímání vlastní identity jednotlivých příslušníků této menšiny. Právě na identitu a adaptaci jednotlivých příslušníků ukrajinské menšiny se v této práci zaměřím.

2.3 Národnostní menšina

Definovat etnickou/národnostní menšinu může být poněkud náročné vzhledem k nepřehlednému množství příkladů této definice. Jednou z často citovaných definic je například definice Francesca Capotortiho, který byl zvláštním spolupracovníkem Subkomise pro prevenci diskriminace a ochranu menšin při komisi za lidská práva OSN z roku 1977. Jeho definice menšiny zní: „...skupina početně slabší než zbytek obyvatelstva státu, nacházející se v nedominantním postavení, jejíž příslušníci – coby občané daného státního útvaru – mají etnické, náboženské nebo jazykové rysy, kterými se odlišují od zbytku obyvatelstva, a vykazující, byť pouze implicitně, smysl pro soudržnost zaměřený

²³ LEONTIYEVÁ, Yana (ed.), Petra EZZEDDINE-LUKŠÍKOVÁ, Tomáš HIRT, Marek JAKOUBEK, Jiří KOCOUREK, Lucía PAŽEJOVÁ. *Menšinová problematika v ČR: komunitní život a reprezentace kolektivních zájmů (Slováci, Ukrajinci, Vietnamci a Romové)*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2006.

²⁴ NOVOTNÁ, Hedvika. Imigrace z Ukrajiny v České republice po roce 1990. In: BITTNEROVÁ, Dana, Mirjam Moravcová a kol. *Kdo jsem a kam patřím? Identita národnostních menšin a etnických komunit na území České republiky*. Vyd. 1. Praha: Sofis, 2005. ISBN 80-902785-8-2. str. 349

²⁵ Ibid: str. 362

na uchování své kultury, tradic, náboženství nebo jazyka“²⁶.

Často se pro klasifikaci národností menšiny užívá také hledisko početnosti, dle kterého se národnostní menšiny dělí na tři typy. Prvním typem je skupina, která svým počtem překračuje 10 % obyvatelstva ve státě. Druhým typem je skupina v rozsahu 3-10 % populace daného státu. Třetím typem je pak skupina nepřevyšující 3 % populace státu.²⁷ Ukrajinská menšina by v tomto případě patřila do třetí skupiny, jelikož počet její příslušníků nepřevyšuje 3 % populace České republiky.

Národnostně menšinová politika České republiky definuje pojem národnostní menšina podle zákona č. 273/2001 Sb. o právech příslušníků národnostních menšin, a to následujícím způsobem:

- (1) *Národnostní menšina je společenství občanů České republiky žijících na území současné České republiky, kteří se odlišují od ostatních občanů zpravidla společným etnickým původem, jazykem, kulturou a tradicemi, tvoří početní menšinu obyvatelstva a zároveň projevují vůli být považováni za národnostní menšinu za účelem společného úsilí o zachování a rozvoj vlastní svébytnosti, jazyka a kultury a zároveň za účelem vyjádření a ochrany zájmů jejich společenství, které se historicky utvořilo.*
- (2) *Příslušníkem národnostní menšiny je občan České republiky, který se hlásí k jiné než české národnosti a projevuje přání být považován za příslušníka národnostní menšiny spolu s dalšími, kteří se hlásí ke stejné národnosti.*²⁸

2.4 Identita

V sociálních vědách patří pojem „identita“ k těm nejkomplikovanějším.²⁹ Existuje několik definicí pojmů „identita“ a v různých souvislostech je na něj nahlíženo odlišným způsobem. Jandourek definuje identitu jako: „hluboký pocit vlastní totožnosti založený na prožívání

²⁶ ŠATAVA, Leoš. *Jazyk a identita etnických menšin: možnosti zachování a revitalizace*. Praha: Cargo, 2001. ISBN 80-902952-1-5. str. 33

²⁷ ŠÍŠKOVÁ, Tatjana. *Výchova k toleranci a proti rasismu*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-182-2.

²⁸ Zákon č.273/2001 Sb. [online]. 2001. [cit. 1.1.2018]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/rnm/dokumenty/publikace/pruvodce.pdf>

²⁹ PRŮCHA, Jan. *Interkulturní psychologie: [sociopsychologické zkoumání kultur, etnik, ras a národů]*. 2., rozš. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-280-5. str 120

vlastní komunity (jakým člověkem jsem a čím se liším od druhých)³⁰. Podle Thomase Hylanda Eriksena je identita především pocit „my“ vůči nějaké skupině, tedy jakákoliv identita předpokládá kontrast vůči těm druhým³¹. V sociální psychologii byla vypracována teorie identity (Tajfel, 1982, a jiní in Průcha, 2007, s. 120), pomocí níž je možné objasnit to, „jak jedinec vnímá své vlastní postavení v síti sociálních rolí a vztahů“.³²

Je třeba poznamenat, že všichni lidé se tak či onak zařazují do určitého etnického kontextu, tedy hlásí se k „etnickým kořenům“ a etnické identitě.³³ Existují termíny jako „kulturní identita“, „etnická identita“ nebo „národní identita“. Všechny tři mají jakýsi společný základ: „*Identita je pocit prožívání příslušnosti jedince k určitému společenství (etniku, národu, rase), s jehož hodnotami, normami či jinými rysy se ztotožňuje*“.³⁴ Zejména pro imigranty a příslušníky menšin může být otázka zařazení se do určitého etnického kontextu či identity zcela složitá, jelikož během své adaptace musí čelit různým překážkám.

Bittnerová (2005) definuje identitu v etnologickém pojetí, podle něhož identita není věcí individuální, ale je spíše jedincem přijímána a osvojována z kultury v průběhu enkulturace nebo akulturace. Bittnerová rozlišuje identitu deklarovanou a identitu „žitou“. Deklarovanou identitou je, podle Bittnerové, vědomé přihlášení se k určité skupině lidí společných etnických kořenů, nevycházející pouze a toliko z přímého přiznání národnosti. Kdežto identita „žitá“ je definována na základě jevů, které příslušníci národnostních, etnických a imigračních skupin vnímají jako odlišné a ty mohou v kontextu vlastní kultury nabývat různé hodnoty.³⁵

³⁰ JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-269-0. str. 104

³¹ ERIKSEN, Thomas Hylland. *Antropologie multikulturních společností: rozumět identitě*. Praha: Triton, 2007. ISBN 978-807254-925-2. str. 17

³² PRŮCHA, Jan. *Interkulturní psychologie: [sociopsychologické zkoumání kultur, etnik, ras a národů]*. Praha: Portál, 2007. str. 120

³³ ŠATAVA, Leoš. *Jazyk a identita etnických menšin: možnosti zachování a revitalizace*. Praha: Cargo, 2001. ISBN 80-902952-1-5. str. 28

³⁴ *ibid*

³⁵ BITTNEROVÁ, Dana, Mirjam MORAVCOVÁ a kol. *Kdo jsem a kam patřím? Identita národnostních menšin a etnických komunit na území České republiky*. Vyd. 1. Praha: Sofis, 2005. ISBN 80-902785-8-2. str. 9-10

2.5 Adaptace

Dalším pojmem, který je součástí cílů a výzkumných otázek této práce, je pojem „adaptace“. Adaptace je v souvislosti s migrací považována za složitý proces, který bezesporu čeká na migranty, kteří se v dané cílové zemi rozhodnou usadit natrvalo. Tato adaptace na nové podmínky v majoritní společnosti může mít mnoho podob a je podmíněna rozličnými faktory.³⁶

2.5.1 Teorie integrace

Pro účely své bakalářské práce bych se chtěla zaměřit na zkušenost minority s navazováním kontaktů s majoritou na mikroúrovni, tedy na úrovni jedince. Budu pracovat s teorií integrace, kterou rozpracovávají autoři Boswick a Heckmann, podle nichž je integrace chápána jako „*proces inkluze imigrantů do institucí a vztahů hostitelské společnosti*“.³⁷ Dále se zabývají sociální integrací, kterou charakterizují jako „*inkluzi a akceptaci přistěhovalců do klíčových institucí, vztahů a pozic v hostitelské společnosti. Pro přistěhovalce znamená integrace proces učení se nové kultuře, nabyvání práv a povinností, získávání přístupu k pozicím a sociálnímu statusu, budování osobních vztahů se členy hostitelské společnosti a vytváření pocitu příslušnosti a identifikace ve společnosti*“.³⁸ Proces sociální integrace přistěhovalců není jednotným procesem. Jde o výsledek spolupůsobení jednotlivých mechanismů v různých sférách sociálního života.³⁹ Proto Boswick a Heckmann rozdělují tento proces do čtyř dimenzí: strukturální, kulturní, interaktivní a identifikační.

Strukturální dimenze

Strukturální dimenze předpokládá zejména získání práv a přístup k institucím hostitelské země.⁴⁰ „*Strukturální integrace znamená získání práv a přístupu k pozici a statusu*

³⁶ ŠIŠKOVÁ, Tatjana (ed.). *Menšiny a migranti v České republice: [my a oni v multikulturní společnosti 21. století]*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001. ISBN 8071786489. str. 23

³⁷ BOSSWICK, Wolfgang, HECKMANN, Friedrich. *Integration of migrants: Contribution of local and regional authorities*. [online] Dublin: European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions, 2006. [cit. 10. 03. 2019]. Dostupné z:

https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef_files/pubdocs/2006/22/en/1/ef06_22en.pdf. str. 1

³⁸ BOSSWICK, Wolfgang, HECKMANN, Friedrich. *Integration of migrants: Contribution of local and regional authorities*. Dublin: European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions, 2006. In: RÁKOCZYOVÁ, Miroslava a Robert TRBOLA (eds.). *Sociální integrace přistěhovalců v České republice*. Praha: SLON, 2009. ISBN 978-80-7419-023-0. str. 25

³⁹ RÁKOCZYOVÁ, Miroslava a Robert TRBOLA (eds.). *Sociální integrace přistěhovalců v České republice*. Praha: SLON, 2009. ISBN 978-80-7419-023-0. str. 25

⁴⁰ ibid

v hlavních institucích hostitelské společnosti: trh práce, vzdělávací systém, systém bydlení, sociálním institucím (včetně zdravotnického systému) a úplné politické občanství.⁴¹

Kulturní dimenze

V kulturní dimenzi probíhá integrace pomocí procesů akulturace, které jsou charakteristické kognitivní socializací do nové společnosti. Akulturace spočívá zejména v nabývání znalostí a kompetencí, potřebných k porozumění situací typických pro novou společnost a volbu jednání, které bude v souladu se společenskými normami a obvyklými sociálními scénáři. Jedná se tedy o přizpůsobování se hodnotám a normám chování. Důležitým aspektem kulturní integrace je především rozvoj jazykových kompetencí neboli osvojení jazyka většinové společnosti. Avšak kulturní integrace je oboustranným procesem, kde musí dojít k přizpůsobení se ke kulturním odlišnostem jak na straně přistěhovalců, tak na straně hostitelské země. Účelem kulturní integrace tedy není potlačit původní kulturní identitu, ba naopak; bikulturní kompetence jsou považovány za obohacující pro obě strany.⁴²

Interaktivní dimenze

Interaktivní dimenze se na úrovni imigrantů projevuje jejich začleněním do primárních a sociálních vztahů hostitelské země⁴³ a také v jejich charakteru, kvalitě či četnosti⁴⁴. Tyto vztahy mohou mít různý charakter, od velmi blízkých, neformálních nebo intimních, tzv. primárních vztahů (typická jsou smíšená manželství) po neformální vztahy (přátelé, známí, sousedé atd.) až po formalizované, popř. institucionalizované sociální vazby (účasť v církvích, dobročinných organizacích atd.).⁴⁵

Identifikační dimenze

K sociální integraci patří také „procesy, které jsou spojeny se subjektivním vnímáním příslušnosti k hostitelské společnosti a s re-definicí hranice ‚my‘ a ‚oni‘“.⁴⁶ Identifikační

⁴¹ BOSSWICK, Wolfgang, HECKMANN, Friedrich. *Integration of migrants: Contribution of local and regional authorities*. [online] Dublin: European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions, 2006. str. 9

⁴² RÁKOCZYOVÁ, Miroslava a Robert TRBOLA (eds.). *Sociální integrace přistěhovalců v České republice*. Praha: SLON, 2009. ISBN 978-80-7419-023-0. str. 30-31

⁴³ BOSSWICK, Wolfgang, HECKMANN, Friedrich. *Integration of migrants: Contribution of local and regional authorities*. [online] Dublin: European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions, 2006. [cit. 10. 03. 2019]. Dostupné z:

https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef_files/pubdocs/2006/22/en/1/ef06_22en.pdf. str. 10

⁴⁴ RÁKOCZYOVÁ, Miroslava a Robert TRBOLA (eds.). *Sociální integrace přistěhovalců v České republice*. Praha: SLON, 2009. str. 32

⁴⁵ Ibid

⁴⁶ Ibid: str. 33

integrace je taktéž spojena s otázkou identity přistěhovalce a její proměny v souvislosti s usazováním se v hostitelské společnosti. Přistěhovalce se může cítit být součástí společnosti v zemi původu a zároveň společnosti hostitelské.⁴⁷ Identifikační dimenzí si přistěhovalce prochází obvykle jako poslední, jelikož identifikace s cíli hostitelské společnosti a rozvinutí pocitu, že do ní patří, nejsou podmínkou pro účast v hostitelské společnosti. Naopak se nemůže účastnit dění hlavních institucí v hostitelské společnosti bez toho, aby nabyl kulturních kompetencí, pomocí kterých tyto instituce fungují. Pocit přináležitosti se proto projevuje později v integračním procesu, a to jako výsledek participace v hostitelské společnosti, a hlavně pocitu přijetí z její strany.⁴⁸

Proces integrace je oboustranným procesem, přičemž dochází ke změnám jak na straně přistěhovalců, tak na straně přijímací společnosti. Jelikož se v této práci zaměřuji na zkušenosti migrantů s adaptací na majoritní společnost, tedy na mikroúrovni, chtěla bych ve svém výzkumu zohlednit tyto čtyři dimenze integrace z jejich úhlu pohledu. Zajímá mne budou všechny dimenze, zvýšený důraz však kladu na kulturní a identifikační dimenzi, potom také interaktivní dimenzi. Menší důraz kladu na strukturální dimenzi, jelikož zkoumám Ukrajince s českým občanstvím, což znamená, že si touto složkou integrace nejspíš již prošli. Nicméně ke strukturální fázi integrace také patří získání státního občanství, kterého se ve výzkumu částečně dotýkám.

⁴⁷ Ibid: str. 34

⁴⁸ BOSSWICK, Wolfgang, HECKMANN, Friedrich. *Integration of migrants: Contribution of local and regional authorities*. [online] Dublin: European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions, 2006. [cit. 10. 03. 2019]. Dostupné z: https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef_files/pubdocs/2006/22/en/1/ef06_22en.pdf. str. 10

3. Metodologická část

V metodologické části práce nejdříve představím výzkumné cíle a otázky a objasním metodologii výzkumu. Dále se zaměřím na výběr respondentů, jejich charakteristiku, průběh rozhovorů a etické otázky, které jsem musela ve výzkumu zohlednit. Zhodnotím také svou pozici výzkumnice a na závěr popíšu zvolenou metodu analýzy dat.

3.1 Výzkumné cíle a otázky

Klíčovým cílem mé bakalářské práce je popsat jakým způsobem probíhá adaptace a identifikace příslušníků ukrajinské menšiny v České republice. K tomuto cíli se pojí dvě výzkumné otázky, a to: *Do jaké míry jsou příslušníky ukrajinské menšiny schopni se adaptovat v České republice? Jakým způsobem se Ukrajinci identifikují v ČR?* K zodpovězení mých otázek budu pracovat s teorií integrace podle Bosswicka a Heckmanna. Budu posuzovat jednotlivé dimenze integrace, tedy dimenzi strukturální, kulturní, interaktivní a identifikační.

Dále mne budou zajímat případné potíže či problémy, které Ukrajinci zaznamenávají v souvislosti s jejich adaptací na českou společnost. *Jakým problémům jakožto cizinci čelí při své adaptaci na českou většinovou společnost? Způsobuje jejich příslušnost k ukrajinské menšině nějaké problémy při této adaptaci?* Odpovědi na tyto otázky budu hledat ve výpovědích respondentů se kterými jsem provedla polostrukturované rozhovory.

3.2 Metodologie výzkumu

V metodologické části mé bakalářské práce bych chtěla využít kvalitativní výzkum, pomocí kterého budu hledat odpovědi na mé výzkumné otázky. Skupinu, na kterou se zaměřuji ve svém výzkumu jsou Ukrajinci, kteří získali české občanství a žijí v ČR již delší dobu. Občanství se z hlediska integrace cizinců považuje za nejvyšší pobytový status, který jeho držitelé dává plná práva. Zákon o státním občanství České republiky nedělá žádné rozdíly mezi těmi, kteří občanství nabyli narozením a těmi, kterým občanství bylo uděleno. Při udělení českého státního občanství se dnes bere mimo jiné v úvahu to, zdali je žadatel integrován do české společnosti, „zejména pokud jde o integraci z hlediska rodinného,

*pracovního nebo sociálního“.*⁴⁹ Zaměření se na příslušníky ukrajinské menšiny s českým občanstvím se tak jeví jako nejvhodnější, neboť stát u této skupiny v průběhu procesu přidělení občanství očekává minimálně přiblížení se adaptaci na české prostředí, kulturu atd.

Kvalitativní výzkum se v tomto případě jeví jako nejvhodnější, jelikož získává podrobný popis a vhled při zkoumání jedince či skupiny.⁵⁰

3.2.1 Rozhovor

Sběr dat proběhl pomocí polostrukturovaných rozhovorů s příslušníky ukrajinské menšiny s českým státním občanstvím. Polostrukturovaný rozhovor tazateli umožňuje dostat se na zajímavá témata a zároveň mu dává volnost přizpůsobit otázky podle situace.⁵¹ Taktéž mu umožňuje pochopit, jak dotazovaný nahlíží na danou problematiku, jak chápe otázky a události, a také co považuje za důležité při vysvětlování těchto událostí, vzorů či forem chování.⁵²

Po prostudování relevantní literatury jsem sepsala scénář rozhovoru s konkrétními okruhy otázek, pomocí kterých jsem zjišťovala klíčové informace o průběhu adaptace zástupců ukrajinské menšiny na české prostředí, jejich pojetí identity uvnitř českého prostředí/kultury a jak se zde identifikují (viz příloha č. 2). Respondentům jsem dopředu oznámila, že některé otázky budu mít připravené, ale uvítám jakékoliv jejich připomínky a odbočení k tomu, co budou považovat za důležité. Ve scénáři rozhovoru jsem do úvodu zakomponovala prvky biografického rozhovoru, poněvadž *„vyprávění (části) životního příběhu plně zachovává aktérskou perspektivu, současně však dodává rozhovoru určitou míru strukturovanosti, neboť nutí vypravěče uspořádat události, zkušenosti a názory do podoby koherentního příběhu“.*⁵³ V tomto případě to znamená, že namísto toho, abych se respondentů rovnou v úvodu ptala na průběh jejich adaptace nebo jak se identifikují, tedy

⁴⁹ Migraceonline.cz. *Nový zákon o získávání českého státního občanství: hlavní změny.* [online] 2013. [cit. 10.03.2019]. Dostupné z: <https://migraceonline.cz/cz/e-knihovna/novy-zakon-o-ziskavani-ceskeho-statniho-obcanstvi-bezplatne-poradenstvi-v-poradne-pro-obcanstvi>

⁵⁰ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum. Základní teorie, metody a aplikace.* 4., přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0982-9. str. 48

⁵¹ Ibid: str. 178

⁵² BRYMAN, Alan. *Social research methods.* 4th ed. Oxford: Oxford University Press, 2012. ISBN 978-0-19-958805-3. str. 471

⁵³ HÁJEK Martin, Martin HAVLÍK, Jiří NEKVAPIL. Problém relevance v tematicky orientovaném biografickém interview: případ orálněhistorických životopisných rozhovorů. *Sociologický časopis / Czech Sociological Review.* 2014, 50 (1): 29-56. ISSN 0038-0288. str. 30

přímé otázky na zkoumané téma, využila jsem generativní schopnosti biografického vyprávění, kde se očekává, že se respondent k danému tématu dostane sám, v případě, že je pro jeho biografii relevantní. Pokud ne, je k tématu směřováno doplňujícími návodnými otázkami tazatele.⁵⁴

První blok otázek sestával z otázek týkajících se toho, zda se respondent narodil v Česku po případě otázek na důvody jeho migrace do České republiky a jeho vzpomínky na to, jak tuto situaci tehdy prožíval a v čem se například liší od jeho dnešní situace. Dále jsem se ptala na okolnosti získávání českého občanství, jaký tomu respondenti přiřkládají význam, zda mají dvojí občanství atd. Zajímala mě také oblast jejich sociálních kontaktů, zda udržují kontakty s Ukrajinci anebo navazují kontakty i s Čechy. Dalším tématem byl jazyk a jeho role v jejich adaptaci na českou společnost. Následující dva okruhy se týkaly dodržování a přejímání tradic, dále kultury a kulturního života, sledování médií a politiky. V neposlední řadě mne také zajímalo, jak respondenti vnímají svou identitu v České republice, jak se zde identifikují a jakým případným problémům jakožto příslušníci ukrajinské menšiny čelí.

3.3 Výběr respondentů

Při výběru respondentů jsem nejdříve využila metodu kriteriálního vzorkování a vybrala jsem respondenty, které splňovaly kritéria odpovídající výzkumu.⁵⁵ Jednalo se o následující kritéria: 1) žijí v České republice alespoň 5 let, 2) bylo jim uděleno české státní občanství. Mou snahou bylo reflektovat autentické postřehy příslušníků ukrajinské menšiny různého věku, pohlaví, vzdělání i socioekonomického statusu, abych získala pestrý a vyvážený obraz jejich zkušenosti se životem v českém prostředí.

Díky tomu, že patřím k ukrajinské menšině, se kterou stále udržuji kontakty, měla jsem tu možnost několik z těchto kontaktů využít. Zprv jsem kontaktovala ty Ukrajince, u kterých jsem si byla jistá, že splňují mnou určené podmínky a že budou ochotní se mnou pohovořit o svém životě v České republice a u kterých jsem předpokládala, že jejich zkušenost může být zajímavá.

Ostatní respondenty jsem získala za pomocí metody sněhové koule, což znamená, že jedinci, s nimiž jsem rozhovor již provedla slouží jakožto informátoři a doporučují další

⁵⁴ Ibid: str. 31

⁵⁵ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum. Základní teorie, metody a aplikace*. Praha: Portál, 2016. str. 156

zajímavé osoby.⁵⁶ Tato metoda mě tak přivedla k respondentům, ke kterým bych jinak neměla přístup.

3.4 Charakteristika rozhovorů a respondentů

Provedla jsem šest kvalitativních rozhovorů s Ukrajinci, kteří získali české občanství a žijí v České republice 5 a více let. Veškeré rozhovory proběhly v češtině, s čímž všichni účastníci souhlasili a většinou žádné problémy s vyjadřováním neměli, s výjimkou hledání některých českých výrazů či občasné delší doby formulování.

Výzkum probíhal od března do června roku 2019, s tím, že jsem se časově snažila vyjít vstříc respondentům. Stejně tak i výběr místa, kde se rozhovor bude konat, jsem ponechala zcela na nich. Rozhovory tak probíhaly ve většině případů u dotazovaných doma, popřípadě na neutrálním místě, většinou poblíž jejich zaměstnání. Rozhovory jsem nahrávala na diktafon na mém mobilním telefonu a následně celé doslovně přepsala.

Každý společenskovední výzkum by měl být založen na etickém přístupu a řídit se etickými pravidly.⁵⁷ Ve výzkumu jsem se řídila hlavně Etickými směrnicemi České asociace pro sociální antropologii. Ještě před zahájením rozhovorů jsem respondenty seznámila s tématem mého výzkumu a s tím, že je součástí mé bakalářské práce a ubezpečila je, že jeho výsledky nebudou použity za žádným jiným účelem. Informovala jsem účastníky výzkumu o tom, že po obdržení jejich souhlasu budou rozhovory nahrávány, s čímž všichni souhlasili. Také jsem je ubezpečila, že nahrávky rozhovorů nebudou nikde šířit. Pokud by jim některá z otázek nebyla příjemná, je možné na ni neodpovídat a mají právo rozhovor kdykoliv ukončit.

Výzkumníkovou odpovědností je rovněž ochrana osobních údajů a důvěrných informací o účastnících výzkumu, tedy zaručení toho, že v rámci publikování zjištění účastníky nebude možné identifikovat.⁵⁸ ⁵⁹ Proto jsem svým respondentům zaručila, že přepisy rozhovorů nebudou obsahovat žádné osobní údaje. Všechna jména, příjmení,

⁵⁶ ibid

⁵⁷ Ibid: str. 157

⁵⁸ CASA. *Etické směrnice české asociace pro sociální antropologii*. CASA. [online] 2019. [citace: 10.07.2019] Dostupné z: http://www.casaonline.cz/?page_id=9

⁵⁹ BRYMAN, Alan. *Social research methods*. 4th ed. Oxford: Oxford University Press, 2012. ISBN 978-0-19-958805-3. str. 136

místa, názvy společností, ve kterých pracují atd. jsem nahradila fiktivními jmény. Nabídl jsem jim rovněž možnost zaslání výsledků výzkumu, stejně tak nahrávek a prepisů, které mohu na jejich vyžádání upravit. Všechny tyto informace jsem respondentům sdělila ústně před rozhovorem, zároveň si je následně přečetli v informovaném souhlase (viz příloha č. 3), který každý respondent před začátkem rozhovoru podepsal.

Zkoumaný vzorek se skládá ze čtyř žen a dvou mužů ve věku 20 až 47 let. Podařilo se mi zachytit dvě generace ukrajinských migrantů. V České republice žijí od 9 do 24 let. Za účelem anonymizace respondentů, tudíž aby je nebylo možné identifikovat, jsem jejich jména nahradila pseudonymy. V další části této kapitoly účastníky výzkumu představím podrobněji.

Laura, 45 let

Laura nějakou dobu dojížděla do České republiky za prací, poté se sem ve věku 36 let natrvalo přestěhovala i se svým manželem a dětmi. Na Ukrajině vystudovala vysokou školu.

Anna, 21 let

Anna je studentkou druhého ročníku vysoké školy. Narodila se na Ukrajině, ale do České republiky se spolu s rodiči přestěhovala, když jí bylo pouhých 8 měsíců. Její rodiče žili a pracovali v České republice již 5 let před jejím narozením.

Michaela, 47 let

Michaela ve 23 letech odjela z Ukrajiny poznávat Evropu, a když přijela do České republiky, rozhodla se tu zůstat napořád. Má vysokoškolské vzdělání, které získala na Ukrajině a také magisterský titul z české vysoké školy.

Ivana, 43 let

Ivana do České republiky dojížděla nejdříve za prací, poté se sem nastálo přestěhovala ve 24 letech se svým synem, aby mu zabezpečila lepší budoucnost. Má středoškolské

vzdělání s maturitou.

Petr, 45 let

Petr se z Ukrajiny odstěhoval ve 23 letech za prací a žil napůl v České republice a napůl na Ukrajině, kde měl manželku a děti. Po nějaké době se rozhodl, že se s manželkou a dětmi přestěhují do ČR natrvalo. Na Ukrajině vystudoval střední školu s maturitou.

Alexandr, 20 let

Alexandr se odstěhoval s rodiči a sestrou z Ukrajiny ve věku 12 let. Nastoupil zde nejdříve na základní školu a poté absolvoval střední školu s maturitou.

3.5 Reflexe pozice výzkumnice

Pro moji pozici výzkumnice z mého úhlu pohledu rozhodně bylo přínosem to, že jako příslušník ukrajinské menšiny v ČR jsem o tématu výzkumu měla určité povědomí, které mimo jiné bylo i mou motivací k tématu. V důsledku toho jsem vůči respondentům nevystupovala jako Češka, která patří k většinové společnosti, ale jako Ukrajinka, se kterou mohli sdílet stejné zkušenosti, které mohli důvěřovat a sdělovat tak tyto zkušenosti s větší otevřeností.

Je nutné zmínit, že přestože jsem sama součástí skupiny, kterou jsem zkoumala, ve výzkumu jsem se snažila být co nejvíce objektivní a udržet si náležitý odstup.

3.6 Analýza

Pro analýzu dat získaných z rozhovorů jsem využila metodu tematické analýzy, jelikož je zejména vhodná pro získání odpovědí na výzkumné otázky o lidských zkušenostech a jejich názorech. Za téma se v datech považuje nějaká důležitá informace, která se bezprostředně týká výzkumné otázky. Podle Hendla jsou témata abstraktními konstrukty, které výzkumník navrhuje buď v průběhu analýzy dat, nebo na jejím konci. Nejdříve se výzkumník při tematické analýze seznamuje s daty, poté přichází na řadu kódování

velkého množství dat do menších významových částí a až poté se začínají hledat témata. Nevýhodou této metody může být například to, že se opomenou obsahy více nuancovaných dat. Nebo také to, že při vyhledávání a verifikaci témat a kódů dojde k jejich splynutí.⁶⁰

Ještě před zahájením analýzy jsem všechny rozhovory přepsala do textového editoru Microsoft Office Word a postupně jsem je pročetla a zároveň hledala části, které jsou pro můj výzkum klíčové. Rozhovory jsem analyzovala v tomtéž editoru pomocí poznámek. Nejprve jsem provedla analýzu dat z rozhovorů pomocí kódování, které mi pomohlo tyto stěžejní úseky označit a lépe organizovat. „*Kódováním se rozumí rozkrytí dat směrem k jejich interpretaci, konceptualizaci a nové integraci.*“⁶¹ Analýza dat proběhla zejména pomocí otevřeného kódování, jelikož odhaluje v datech určitá témata⁶² a porovnáním získaných údajů jsou zjištěny určité podobnosti a rozdíly⁶³.

Jelikož jsem otázky v rozhovoru předběžně rozdělila podle určitých témat, relevantních pro můj výzkum, tato témata v rozhovorech dominovala. Níže uvedu pasáže z rozhovorů, které se při analýze ukázaly jako klíčové a jsou součástí mnou vytvořených kategorií.

⁶⁰ Ibid: str. 265-266, 275

⁶¹ Ibid: str. 251

⁶² Ibid

⁶³ STRAUSS, Anselm L. a Juliet CORBIN. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Brno: Sdružení Podané ruce, 1999. SCAN. ISBN 80-85834-60-X. str. 43

4. Analytická část

V analytické části práce se budu věnovat tématům, která vyplynula z analýzy dat získaných z rozhovorů s účastníky mého výzkumu. Těmito tématy jsou začátky pobytu v České republice, občanství, jazyk, sociální kontakty, tradice, zájem o dění ve společnosti a identifikace. Jedná se o rozmanitá zjištění, pomocí kterých představím podobné či různorodé názory a zkušenosti Ukrajinců s životem v českém prostředí. Následně na základě těchto zjištění odpovím na mé klíčové výzkumné otázky: *Do jaké míry jsou příslušníci ukrajinské menšiny schopni se adaptovat v České republice? Jakým způsobem se Ukrajinci identifikují v ČR? Potom také na doplňující otázky: Jakým problémům jakožto cizinci čelí při své adaptaci na českou většinovou společnost? Způsobuje jejich příslušnost k ukrajinské menšině nějaké problémy při této adaptaci?*

4.1 Začátky pobytu v České republice

Naprostá většina respondentů, se kterými jsem výzkum prováděla, se do České republiky přestěhovala během dospívání nebo v dospělosti, až na Annu (studentka VŠ, 21 let), která se sem přestěhovala se svými rodiči, když jí bylo 8 měsíců a od té doby zde také žije.

Dotazovaných, kteří se narodili na Ukrajině a do České republiky se přestěhovali, jsem se ptala na to, jaké byly jejich motivy k migraci, co je vedlo k rozhodnutí odstěhovat se z Ukrajiny do Česka, jaká byla jejich životní situace a čím si museli po emigraci projít. K rozhodnutí migrovat mohou vést okolnosti jak pracovního, tak i osobního života. Mezi příčiny migrace často patří politická nebo socioekonomická situace v zemi původu.

„V roce 1997 jsem se přestěhoval sem, protože měl jsem mladou rodinu, už jsem měl dítě a prostředky na živobytí nebyly. Na Ukrajině byla kritická, špatná situace, jak politická, tak i co se týče práce. Nebyla práce. Tak jsem se přestěhoval sem za prací, abych mohl vydělat nějakou korunu, abych mohl uživit rodinu.“ (Petr, 45 let, SŠ, v ČR 22 let)

Takto popisuje své důvody k odchodu z mateřské země Petr a obdobné důvody uváděli i další respondenti. K nejčastějším příčinám a motivům migrace patřily lepší pracovní příležitosti a lepší finanční ohodnocení v České republice. Jelikož dva z šesti účastníků výzkumu nechali na Ukrajině své děti a (nebo) partnery, jejich následujícím

rozhodnutím bylo, po tom, co se v České republice usadili a adaptovali, přestěhovat sem i zbytek své rodiny. Motivem u nich tedy bylo zajistit svým dětem lepší budoucnost a aby celá rodina byla pohromadě.

„No... Přestěhovala jsem se... nejdřív jsem šla sem za prací, a pak jsem se rozhodla, že pro lepší budoucnost svého syna, že se přestěhuji do Čech. Kvůli synovi vlastně. Se synem.“ (Ivana, 43 let, SŠ, v ČR 19 let)

Jedna respondentka uvedla zcela jiné důvody odchodu ze země původu, její prvotní motivací bylo poznání Evropy, ale i snaha o změnu a získání nových zkušeností.

„Důvodu bylo několik, a to: rodinný stav – to, že já jsem byla svobodná, potřebovala jsem, chtěla jsem vidět svět, poznat další co a jak. Ráda jsem jezdila, objezdila jsem Rusko, Ukrajinu, to jsem objezdila skoro vše tam co bylo a chtěla jsem jako sem. (...) Dostat se do Evropy, podívat se co a jak... (...) Pro mě bylo prostě: jít, podívat se, poznat lidi. Původní cíl bylo Německo a zůstala jsem v Čechách. Tady se mi až moc líbilo. Přijela jsem poprvé (...), tak jsem začala jakoby pracovat na poli a ta příroda, všechno mi připomínalo, že jsem doma. A já jsem si to tak zamilovala a říkám si, a já zůstávám v Čechách. To bylo moje rozhodnutí.“ (Michaela, 47 let, VŠ, v ČR 24 let)

Výpovědi respondentů ohledně toho, jak prožívali odchod ze své země původu a jak probíhala jejich počáteční adaptace na českou majoritní společnost se částečně lišily s ohledem na to, zda se jednalo o první nebo o druhou generaci Ukrajinců.

Alexandr, který se do České republiky přestěhoval ve 12 letech a hned na to nastoupil do sedmé třídy na základní školu, zmínil jako jednu z překážek při jeho začleňování se do třídního kolektivu jazyk, jehož neznalost mu na začátku bránila v dorozumění se se spolužáky a učiteli a v navazování kontaktů.

„Tak samozřejmě jako dítě jsem to... pro mě to nebylo moc jednoduché, kvůli tomu, že jsem neuměl český jazyk a v podstatě jsem se nebavil s lidma ve třídě. Ani s učitelem, protože jsem prostě neuměl ten jazyk a jenom jsem seděl v hodinách a poslouchal. (...) Tak já jsem hned začal chodit na doučování, takže tak po tom roce jsem se začal s těma spolužákama nějak dorozumívat a už se to zlepšovalo. (...)“ (Alexandr, 20 let, SŠ, v ČR 9 let)

Ostatní respondenti z první generace se jazyk učili sami a vzhledem k tomu, že většinou museli ihned po příjezdu nastoupit do práce, neměli tolik času a finančních prostředků například k navštěvování jazykových kurzů, proto byla jejich situace v tomto ohledu ztížená.

„Bylo to těžké. Děti šly hned do školy, musely se adaptovat. A já jsem hledala práci, nemohla jsem dělat v oboru, který jsem vystudovala na Ukrajině, protože nebyl můj jazyk dokonalejší a nemohla jsem učit děti ve školce. Tak jsem si hledala práci, abych se mohla uživit.“ (Laura, 45 let, VŠ, v ČR 9 let)

4.2 Občanství

Všichni dotazovaní jsou držitelé českého státního občanství, o které je možné zažádat po pěti letech trvalého pobytu na území České republiky. Jejich odpovědi na otázky týkající se českého občanství se nicméně ve značné míře odlišovaly. Například Petr, který o české občanství požádal spolu se svou manželkou a dětmi, jeho výhody spatřuje zejména v lepší budoucnosti pro své děti.

„Řeknu Vám to takhle, já v podstatě půlku života žiju tady v Česku, tady jsem si založil, dá se říct, jinou rodinu, kterou jsem přivezl z Ukrajiny a založil jsem tady firmu, takže půlka života je tady, tak to občanství bylo pro mě taky důležité. Vlastně i kvůli dětem, aby měly to snazší, jako ve svých budoucím životě, po tom vystudování, co studujou, aby když budou nastupovat do práce, takže nebyly oceněné jako cizince. Takže jsou prostě na stejných právech, aby byli, tak pro to dosažení českého občanství bylo důležité hlavně kvůli dětem. (...) děti doufám, že budou úspěšnější než já a budou mít dobré zaměstnání, po vystudování, takže bude to pro ně velký přínos, když budou občané. Tak proto jsme se takhle rozhodli a vzali jsme si český občanství.“ (Petr, 45 let, SŠ, v ČR 22 let)

Pro Annu, která v České republice vyrůstala od malička, bylo získání českého občanství zásadním krokem k větší asimilaci do českého prostředí, zejména do školního kolektivu, jelikož po jeho obdržení si mohla změnit příjmení a přidat k němu českou koncovku „-ová“.

„Tak pro mě to znamenalo to, že já jakoby, když jsem neměla státní občanství, tak jsem se jmenovala Melnyk, což bylo tak jako divné mezi... ve třídě, když jsem byla, sami Češi tam byli, tak jak to, že nejsem -ová? Takže pro mě to bylo takový trochu tabu. Jako proč nejsem -ová a jsem Melnyk. A jediný co pro mě to občanství znamenalo, že si můžu změnit na Anna Melnyková, že konečně můžu mít to -ová a že jako nějak nevyčuhuju z kolektivu. Tak to pro mě jediný co znamenalo. To je asi všechno.“ (Anna, 21 let, studentka VŠ, v ČR 21 let)

Dlouhodobý pobyt v ČR byl dalším důvodem, proč respondenti žádali o české občanství. K jeho výhodám potom většina z nich zařazovala lepší možnosti cestování zejména v rámci Evropské unie. Někteří respondenti uváděli, že po získání občanství pocítili větší míru přijetí ze strany majoritní společnosti. Laura také zmínila důležitost občanství pro celkový pocit ztotožnění se s Českou republikou.

„Mít české občanství pro mě znamená spojit se s českou zemí tolik, jak to jen jde. Abych prostě znala historii České republiky, zvyky České republiky, mentalitu lidí České republiky, protože tady žiju a chci ten národ a zem poznávat víc a víc.“ (Laura, 45 let, VŠ, v ČR 9 let)

Co se týče dvojího občanství, tak si ukrajinské občanství nechalo pět z šesti respondentů. Všech pět si o české občanství žádalo v době, kdy vešel v platnost zákon umožňující mít v České republice dvojí občanství. Mnozí označili právě tento fakt jako rozhodující při podání žádosti o udělení českého občanství. Nikdo z dotazovaných nevedl nějaké konkrétnější důvody k tomu, proč si ukrajinské občanství ponechal. Anna se k tomu vyjádřila následně:

„Nechala jsem si i ukrajinský pas. Nechala jsem si dvojí a z jakýho důvodu... nikdy nevím kdy se mi to může hodit, proč si to nenechávat.“ (Anna, 21 let, studentka VŠ, v ČR 21 let)

Ukrajinská vláda však dvojí občanství nepovoluje. O tom se také zmiňuje Michaela, která se ukrajinského občanství vzdala:

„Nemám ukrajinský občanství. Já jsem se vzdala toho ... (...) je to nezákonný podle mě, dvojitě občanství. Aby na to pak nedoplatili ty lidi. (...) na Ukrajině to není. Tam můžete mít jenom jedno občanství.“ (Michaela, 47 let, VŠ, v ČR 24 let)

Rozhovory s Ukrajinci s českým občanstvím ukazují, že získání občanství pro ně nebylo tolik náročné. Pro ty respondenty, kteří v České republice navštěvovali školu, zkouška z českého jazyka a reálií nebyla povinnou. Další čtyři respondenti museli tuto zkoušku složit, nicméně vzhledem k jejich dlouhodobému pobytu v ČR nebylo její složení dle jejich slov vůbec těžké. Jako negativní stránku celého procesu získání občanství uváděla většina respondentů jeho časovou náročnost.

V teoretické části jsem již zmínila, že jednou, a dá se říci závěrečnou fází strukturální dimenze integrace migrantů podle Bosswicka a Heckmanna je získání úplného politického občanství. Začlenění se do hlavních institucí hostující země, získání práv nebo přístupu k pozici a statusu v dané zemi může být cizincům v úplné míře umožněno právě jejich naturalizací. Získáním státního občanství se přistěhovalec stává plnohodnotným členem dané země a může tak využívat všechny výhody, které se s občanstvím pojí. Z rozhovorů je patrné, že respondenti žádali o občanství právě z tohoto důvodu. Dále, mimo tuto praktickou rovinu jim také šlo o jejich vnitřní pocit ztotožnění se s Českou republikou nebo oproštění se od statusu cizince.

4.3 Jazyk

Jak jsem již uvedla, jazyk hrál důležitou roli při začleňování dětí přistěhovalců do školního kolektivu. U nich se neobjevily výraznější potíže s jazykem a byly schopny se ho naučit během krátké doby. S jazykovou bariérou se na začátku své adaptace potýkali spíše respondenti ze starší generace Ukrajinců s českým občanstvím, protože se jazyk učili sami. Nicméně vzhledem k tomu, že museli v rámci požadavků k získání českého občanství podstoupit zkoušku z českého jazyka a všichni ji úspěšně složili, je jejich čeština na velmi dobré úrovni. U Anny, která chodila od první třídy do školy v České republice a u Alexandra, který zde studuje od svých 12 let je znalost českého jazyka na úrovni rodilého mluvčího. Navíc Anna, která se ukrajinsky učila až po tom, co se naučila česky, bere český jazyk jako svůj mateřský.

„Pro mě je čeština rodný jazyk. Já mám naopak v životopise ukrajinský jazyk jako cizí jazyk. Nemám tam český jazyk, pro mě je to rodný jazyk a mateřský.“ (Anna, 21 let, studentka VŠ, v ČR 21 let)

Někteří respondenti ze starší generace svou znalost češtiny subjektivně hodnotili jako průměrnou. Všichni zastávají názor, že je obecně důležité mít dobrou znalost jazyka země, do které se člověk přestěhuje natrvalo, i proto by si většina z nich přála své jazykové kompetence do budoucna zlepšit.

„No samozřejmě, že je to důležitý, protože pracuju v českém prostředí, v České republice, už jsem se stal Čechem, takže samozřejmě, že to je jako na prvním místě, znalost češtiny a komunikace s lidmi, se zákazníky (...).“ (Petr, 45 let, SŠ, v ČR 22 let)

Například Laura litovala toho, že s řádnou výukou jazyka nezačala ihned po tom, co poprvé přijela do České republiky.

„Kdybych o tom uvažovala ještě v roce 2001, jak jsem se sem přestěhovala, tak bych začala to studovat, tak jak mělo, ve škole s učiteli, tak bych teď byla na sebe pyšná. Ale vzhledem k tomu, že ani k tomu jsem neměla pořádné informace a samozřejmě strach, byla jsem ráda, že jsem se ten jazyk naučila, abych se mohla domluvit. A pak už to šlo, tak jak to šlo.“

(Laura, 45 let, VŠ, v ČR 9 let)

Respondenti nezapomínají ani na svůj mateřský jazyk a ve většině případů jím mluví doma se svými příbuznými. Kdežto na veřejnosti, to znamená ve škole nebo v práci, se většina z nich pohybuje mezi Čechy, proto ve svém každodenním životě používají více češtinu. Výjimkou jsou dvě respondentky, které žijí s partnery – Čechy, proto čeština u nich převládá jak v kontaktu s jejich rodinou, tak i v kontaktech s majoritní společností.

Jazyk je nejvýznamnějším výrazem kultury, rovněž tak jeho rozvoj patří k nejdůležitějším sférám kulturní integrace migrantů. Jako zásadní byla znalost jazyka vnímána i mými respondenty. Jelikož český jazyk patří ke slovanským jazykům, stejně jako ukrajinština, tak se respondenti potýkali s neznačnou jazykovou bariérou pouze na začátku své adaptace. K rozvoji jazykových kompetencí účastníků výzkumu velkou mírou přispěly jejich rodinné vazby a participace v sociálních sítích v rámci zaměstnání či školy.

4.4 Sociální kontakty

Na navazování kontaktů v hostitelské zemi má značný vliv účast v sociálních sítích. Děti přistěhovalců, se kterými jsem provedla rozhovor, proto většinou neměly problémy s navazováním kontaktů a utvářením přátelských vazeb, jelikož navštěvovaly (nebo stále navštěvují) české školy. Zmínily, že v současné době se v České republice stýkají více s Čechy.

„Převažují mezi nimi Češi. Jak v práci – kolegové jsou všichni Češi, tak i moje kamarádi jsou z 90 procent Češi. (...) v Česku tady mám jednoho kamaráda, který je z Ukrajiny a na Ukrajině jsou to spíš známí lidé, než kamarádi.“ (Alexandr, 20 let, SŠ, v ČR 9 let)

Ukázalo se, že oproti mladší generaci respondenti ze starší generace zde navazují kontakty více s ukrajinskou komunitou. Ivana má hodně sourozenců, kteří se svými rodinami žijí v České republice, proto je v neustálém styku i s Ukrajinci. Zároveň uvedla, že se v práci stýká jak s Ukrajinci, tak i s Čechy.

„No v práci jsem dělala spíše s Čechy. Teď tím, že dělám práci, kde je hodně Ukrajinců, tak jsem ve styku hodně i s Ukrajinci a tím, že tady mám 4 ségry, tak jako tak napůl asi.“ (Ivana, 43 let, SŠ, v ČR 19 let)

Podobnou zkušenost popisovala také Michaela, která se mimo jiné věnuje tlumočnickým službám, proto je často ve styku s ukrajinskou komunitou. Na druhou stranu v Česku navázala přátelské vztahy i s Čechy, jelikož je provdaná za Čecha.

„Více s Ukrajinci. (...) Tak jako tlumočnick, tak každý den se s nimi stýkám, že jo. Tak jako někdo přijde, přijede, zavolá. Kamarádů mám i Čechů hodně, mám. Jezdí k nám, za manželem a znám se i já s nimi už x let.“ (Michaela, 47 let, VŠ, v ČR 24 let)

Všichni dotazovaní se jeví být zcela integrovaní do primárních a sociálních vztahů v České republice. Navazování kontaktů bylo pro ně obtížné spíše na začátku jejich adaptace, kdy se nejprve museli naučit jazyk. Ve vztahové rovině sociální integrace respondentů ze starší generace významnou roli hrály rodinné vazby, jelikož si dvě z nich v průběhu pobytu v České republice vzaly Čechy.

4.5 Tradice

Dalším tématem, které vyplynulo z rozhovorů s mými respondenty, jsou tradice. Všichni dotazovaní konstatovali, že vzhledem k délce jejich pobytu v České republice, která se pro ně stala druhým domovem, přejali mnoho českých zvyků a tradic. Zároveň také dodržují i ukrajinské tradice a slaví i ukrajinské svátky. U všech se jednalo o kombinovanou podobu českých a ukrajinských tradic.

„Vzhledem k tomu, že už tady s rodinou žijeme skoro 10 let, tak snažíme se důležité české tradice dodržovat, ale i nezapomínat na své rodné tradice.“

(Alexandr, 20 let, SŠ, v ČR 9 let)

Přestože Anna již od útlého věku žije v České republice a je zvyklá na dodržování českých tradic, nezapomíná na svůj původ a slaví i ukrajinské svátky.

„Z tady těch dvou zemí: Česko a Ukrajina, já si vždycky беру to nejlepší. Takže určitě pro mě jsou české tradice, pro mě jsou, od malička je to takovej zvyk. Jsem na to zvyklá. Ale i na ukrajinské zemi se mi líbí jejich tradice, takže jestli je ta šance, tak využívám to taky slavit. Takže taky slavíme i ukrajinské a dodržujeme i ukrajinské tradice.“

(Anna, 21 let, studentka VŠ, v ČR 21 let)

Respondenti si nejčastěji dodržování tradic spojovali s oslavou Vánoc a Velikonoc. Jelikož se tyto dva svátky slaví na Ukrajině a v Česku vždy v jinou dobu, popisovali, zda slaví jedny Velikonoce a Vánoce nebo obojí. Ve většině případů se přikláněli k té druhé variantě.

„Slavíme ukrajinské, ale když se to nějak spojuje, naše ukrajinské svátky s českýma svátkama, tak slavíme i české. Z české kultury jsme si vzali slavit Vánoce dřív než na Ukrajině. Taky jako dozvídáme se víc jakoby náboženství katolické, víc informací z katolického náboženství, protože chodíme do katolické církve tady a samozřejmě jakoby slavíme občas i svátky, který slavěj Češi a máme rádi ty svátky.“

(Laura, 45 let, VŠ, v ČR 9 let)

„Tak určitě to jsou Velikonoce, Vánoce. To jako rozhodně. To se snažíme dodržovat doma. A ty tradice – například na zelené svátky, tak u mě doma najdete trávu zelenou na podlaze. A do plotu musí být větvička dubu a lípy. (...) Takže i tady je to už tak, manžel už je s tím smířený a mlčí, nic neříká. (smích) A pak před Paschou (pozn. Velikonoce) – zelená neděle nebo jak tomu řekneme. Vrbová. Vrbová neděle, tak taky že jo. To už vědí že je vrbová neděle a tak. Ale české taky dodržujeme takhle. Třeba na Velikonoce.“
(Michaela, 47 let, VŠ, v ČR 24 let)

Anna popsala zajímavou skutečnost, že se jí více líbí ukrajinské Velikonoce, ale pravé Vánoce jsou pro ni ty české.

„No, co se týče Vánoc, tak určitě slavíme české, protože 24. prosince to je prostě pro mě ten magický den, den Vánoc. A 6. ledna... když se řekne 6. ledna, tak to jsou pro mě Tři králové. Ale jo, chodíme také do kostela nebo občas slavíme i ty ukrajinské Vánoce, ale to jenom že si dáme večeri. Není to ono. Jako 24., to pro mě jsou ty Vánoce.“
„Strašně moc se mi líbí ukrajinské Velikonoce. Líbí se mi víc než ty české. Musím uznat, že je to pro mě... jsou to pro mě lepší než české Velikonoce. (...) Pro mě jsou ty ukrajinské Velikonoce příjemnější, asi tím, že je taková ta tradice pít Pasku (pozn. druh pečiva) a jít do kostela, je to pro mě příjemnější než české Velikonoce. Moc se mi to líbí, tady ta tradice.“ (Anna, 21 let, studentka VŠ, v ČR 21 let)

4.6 Zájem o dění ve společnosti

K úspěšné integraci přistěhovalce do většinové společnosti a pocitu sounáležitosti s danou zemí patří také jeho zájem o dění v této společnosti. Respondentů jsem se ptala na to, jestli se zajímají o české kulturní dění, českou politiku a zda sledují česká média. Vzhledem k jejich poměrně dlouhodobému pobytu na území České republiky všichni uváděli, že se zajímají jak o českou kulturu, tak i o politiku a po tom, co získali české občanství chodí většina z nich také k volbám.

„Sledujeme česká média, jako musíme sledovat, abychom byli informovaní o všem, co se děje v České republice, protože jsme český občané.“ (Laura, 45 let, VŠ, v ČR 9 let)

„Šla jsem volit, určitě. Zapojuju se do toho, sleduju to. A když byly volby, tak jsem šla dát svůj hlas.“ (Anna, 21 let, studentka VŠ, v ČR 21 let)

Petr většinu svého času tráví v práci, přesto se snaží být v obraze alespoň pomocí televizních zpráv a internetu.

„Noo... abych řekl pravdu, tak moc času mě nezbývá pro kulturní život, protože, dá se říct, minimálně těch 10-12 hodin zabírá mě práce, takže věnuju se práci. A toho málo času, co mi zbývá, tak samozřejmě občas kouknu na nějaký televizní zprávy a něco z té kultury taky mě zajímá. Občas něco pročtu na internetu, třeba na Seznamu, takže jako málo trochu jsem v obraze, co se děje v Česku, co se děje prostě v politice, takže víceméně v obraze jsem.“ (Petr, 45 let, SŠ, v ČR 22 let)

Rozdíly v odpovědích se projevily u otázek týkajících se sledování kulturního a politického dění v zemi původu respondentů. Starší dotazovaní často uváděli, že se zajímají o situaci na Ukrajině. Oproti tomu respondenti z mladší generace sledují spíše společenské dění v České republice. Ohledně toho, jestli sleduje i to, co se děje na Ukrajině, se Anna vyjádřila takto:

„No přiznám se, že to moc nesleduju. Sleduju spíš český dění, česká média. Ale co se týče... teď budou volby na Ukrajině, tak samozřejmě, to se podívám, sleduju to. Tak stejně mám občanství i ukrajinské, tak bych asi měla vědět, že tam v té zemi budou nějaký ty volby. Sleduju to, ale neprožívám to jako jsem prožívala tady volení prezidenta v České republice.“ (Anna, 21 let, studentka VŠ, v ČR 21 let)

Naopak Laura situaci na Ukrajině sleduje, protože je jí stále blízká.

„Sleduju ukrajinská média, protože na Ukrajině teď jsou jakoby těžší časy, je tam válka, furt je to politické stanovisko takové napjaté, že se tam něco děje a to sledujeme, protože nám to je blízké. Takže teď jsme zvolili nového prezidenta a budeme se těšit, že se na Ukrajině konečně něco změní.“ (Laura, 45 let, VŠ, v ČR 9 let)

4.7 Identifikace

Nejzajímavějším tématem celého rozhovoru byla z mého pohledu otázka etnické identity a identifikace respondentů v České republice. K tomu bezesporu také patří to, jakým způsobem respondenti reflektují svoji pozici uvnitř společnosti a jak uvažují o své budoucnosti v ČR, zdali mají například v plánu vrátit se do své rodné země.

Ivana popsala pozitivní zkušenost s navazováním kontaktů v České republice a zmínila, že se zde necítí jako cizinka.

„Já jsem zase strašně jako spokojená. Já jsem vždycky právě měla to štěstí na lidi, že to no... že mě pomáhali, že mi pomohli vždycky v práci. Jak s řečí, se vším mi pomáhali jakoby hodně i Češi i... jako nepotkala jsem tady – měla jsem to štěstí, že jsem potkala té dobré lidi. Necítím se tady nějak jako cizinec, jo. To zase, to bych neřekla.“

(Ivana, 43 let, SŠ, v ČR 19 let)

Další respondenti se zmínili o předsudcích a pocitu nepřijetí. Většinou se jednalo o stereotypní pohled zástupců majoritní společnosti na migranty z Ukrajiny nebo cizince obecně, který se nějakým způsobem dotknul skoro každého z dotazovaných.

Na otázku, jestli se jako Ukrajinka potkala s nějakými potíží během života v České republice, Michaela odpověděla takto:

„Ani ne. Já jsem se z toho vždycky vyvlíkla tím, že jsem se usmála, poděkovala a odešla a udělala jsem si na toho člověka svůj názor. No jasně, že vznikaly nějaké konflikty: „Co tady děláš? Sebralas mi práci.“ Ale to není pravda. Proč? Já jsem... taky žiju. Tak jako Čech/Češka – může jet do Německa, do Anglie a tak dále. A tam můžou pracovat.“

(Michaela, 47 let, VŠ, v ČR 24 let)

Laura se osobně setkala s nepřijetím a dá se říct i s diskriminací na základě své národnosti, když se ucházela o zaměstnání.

„(...) Co se týče mě osobně, tak měla jsem zájem o práci učitelky ve družině, ve školce, ale ředitel školy mi řekl do očí, že kdyby mohl rozhodovat mezi Češkou a Ukrajinkou,

tak stejně veme Češku, takže tohle to mě jakoby urazilo, protože já si myslím, že každý člověk má právo na to, aby se zařadil do jakýkoliv společnosti.“ (Laura, 45 let, VŠ, v ČR 9 let)

Svůj názor na pohled Čechů na příslušníky ukrajinské menšiny popsal také Alexandr a uvedl i osobní zkušenost s nepřijetím ze strany spolužáků ve třídě.

„Tak samozřejmě každý ví, jak Češi vnímají Ukrajince, že jsou tam nějaké určité předsudky o nich a už nejednou jsem se setkal s lidma, kteří s tím měli nějaký problém nebo... (...) spíš bych řekl, že to vnímání Ukrajinců se staví na těch lidech, kteří sem jezdí jenom vydělávat peníze, na krátkou dobu a prostě můžou tady dělat nějaký problémy, a pak na základě toho Češi si udělají nějaký obrázek, a pak už berou všechny stejně. Já si myslím, že ty Češi už to mají natolik zafixovaný v tý hlavě, že těžko si najednou začnou myslet něco jinýho o těch lidech. Tak třeba na střední škole jsme měli takovou partu kluků, všichni mě v podstatě brali jako v pohodě, ale jeden kluk mi pořád vytykal, že jsem Ukrajinec a že at' se s nima nebavím. Tak... například.“ (Alexandr, 20 let, SŠ, v ČR 9 let)

Avšak tyto skutečnosti byly mými respondenty většinou brány jako menší nepříjemnosti, které neměly příliš velký vliv na jejich pocit sounáležitosti s Českou republikou. Mladší respondenti přiznali, že o návratu do své rodné zemi spíše neuvažují. Pro Annu, která zde vyrůstala, je Česká republika domovem a vrátit se na Ukrajinu natrvalo rozhodně nemá v úmyslu.

„Tady v Česku máme svoje zázemí. Takový svoje hnízdo už a určitě nad tím neuvažujeme. Leda tak na dovolenou. Někdy se určitě chci podívat ještě na Ukrajinu. Možná někdy vemu svoje děti se podívat na Ukrajinu. Ale spíš jako poznávací zájezd.“ (Anna, 21 let, studentka VŠ, v ČR 21 let)

Na otázku, kde se cítí doma nebo kde plánují svůj budoucí život mnohem více nejednoznačně odpovídali respondenti ze starší generace. Většina z nich připustila, že po tom, co se jejich děti zde usadí, se sami vrátí zpět na Ukrajinu. Dalším často zmiňovaným důvodem bylo vlastní bydlení na Ukrajině, do kterého by se respondenti chtěli v důchodu vrátit.

„Mám tam stále barák a v důchodu doufám, že dcera si to tady zařídí, jak bude potřebovat a já si půjdu tam. Tu myšlenku mám. Nevím, jak to vyjde, jak to dopadne – nad tím uvažuji. Uvažuji, že se vrátím. Ale už jako občanka.“ (Michaela, 47 let, VŠ, v ČR 24 let)

„Nemůžu říct, že teď přímo uvažuju, ale kdyby byla možnost vrátit se, tak se vrátím. Protože tam jsem prožila půlku života, mám tam pohřbené rodiče, mám tam otcovský dům zatím, mám tam svůj dům, takže mám tam hodně vzpomínek, který mě tam ještě jakoby drží.“ (Laura, 45 let, VŠ, v ČR 9 let)

Během rozhovorů jsem se respondentů ptala, jak se v České republice identifikují, zda se cítí být Čechy nebo Ukrajinci. Petrova identifikace byla spojena se získáním českého občanství a po jeho obdržení se jakožto občan České republiky zde cítí jako Čech.

„No, víceméně to je dáno ze zákona, když já mám český občanství, tak se musím jako prokazovat a identifikovat jako Čech, takže přikláním se k tomu zákonu a dodržuju jakoby zákon, a tak už i ty pocity mám na stejný úrovni. Už jsem tady v Česku jako Čech. Když pojedu na Ukrajinu, tak jsem Ukrajinec, a tady v Čechách nebo v Evropský unii cítím se jako Čech.“ (Petr, 45 let, SŠ, v ČR 22 let)

Občanství zmínila také Michaela, protože se identifikuje jako Ukrajinka s českým občanstvím.

„Ukrajinka s českým občanstvím. (...) Jsem narozená Ukrajinka. Toho se zbavit ani nechci. Nestydím se toho. Ráda to řeknu, nepovažuju to za něco hanebného.“ (Michaela, 47 let, VŠ, v ČR 24 let)

Alexandr se přiznal, že jsou jeho pocity smíšené, jelikož se v Česku necítí jako Čech a na Ukrajině se už také necítí být Ukrajincem.

„Řekl bych, že se nepovažuji ani za Ukrajince ani za Čecha, jelikož jsem bydlel hrozně krátkou dobu na Ukrajině a přestěhoval jsem se jako dítě do České republiky a tady mě brali jako Ukrajince. A když se vrátím a Ukrajinu teď, tak všichni mě berou jako Čecha, takže v podstatě je to taková divná situace, kdy už ani sám nevím, jestli jsem Ukrajinec nebo Čech.“

Takže spíš bych řekl, že ani jedno.“ (Alexandr, 20 let, SŠ, v ČR 9 let)

Laura se považuje za Ukrajinu, k čemuž přispívá také to, jak na ni v České republice nahlíží ostatní.

„Já se považuji za Ukrajinu. Vzhledem k tomu, že jsem tady nastalo 10 let, tak já si myslím, že i lidé mě jakoby vnímají jak Ukrajinu. Pak s časem se uvidí, třeba za nějakých pár let nebo pár desítek let už se budu cítit jako Češka.“ (Laura, 45 let, VŠ, v ČR 9 let)

Naopak Anna stejně jako Ivana zmiňují jazyk, kterým přemýšlí jakožto jeden z faktorů určujících to, kým se cítí být. Obě se přiklání k tomu, že se cítí jako Ukrajinky a Češky zároveň.

„Říká se, že pokud tím jazykem mluvíš, to jo, ale pokud tím jazykem i přemýšlíš, tak jsi ta národnost. A já se musím přiznat, že já přemýšlím i českým jazykem i ukrajinským jazykem. Nevím, jestli to je tím, že třeba půl dne česky půl dne mluvím zase ukrajinsky, ale můžu říct, že je to tak na 60 % Češka a na těch 40 Ukrajinka. Jako je to tam pořád, přemýšlím ukrajinsky, takže v tom něco bude.“ (Anna, 21 let, studentka VŠ, v ČR 21 let)

„No ani nevím, jako...tak už přemýšlím třeba víc v češtině, jo. Tady jsem ráda, ale strašně mě mrzí, že jsem takhle žít nemohla na Ukrajině. Pořád mě to tam táhne, ale vím, že žádnou budoucnost to nemá, no. To je ono, no. Takže asi oboje tak nějak.“
(Ivana, 43 let, SŠ, v ČR 19 let)

V průběhu adaptace Ukrajinců s českým občanstvím na české prostředí došlo ke značným proměnám jejich identity. V identifikační dimenzi integrace je pro migranta důležité to, jak ho vnímají zástupci majoritní společnosti a od toho se také může odvíjet jeho subjektivní vnímání své identity uvnitř této společnosti. Pokud je vnímán jako cizinec, může se také cítit jako cizinec a jako někdo, kdo do této společnosti nepatří. Někteří respondenti se setkali s nepřijetím ze strany české společnosti a to poté mohlo ovlivnit, zda se i po získání českého občanství cítí být Čechy nebo Ukrajinci.

V případě mých respondentů nelze jednoznačně říct, jestli se považují za příslušníky jedné nebo druhé národnosti. Dvě respondentky uvedly, že se identifikují jako Češky

a Ukrajinky zároveň, jedna jako Ukrajinka a další jako Ukrajinka s českým občanstvím. Jeden respondent si svou identifikací není jist a necítí se být ani Čechem, ani Ukrajincem. Pouze jeden respondent se v České republice identifikuje jako Čech.

5. Závěr

Tato práce měla za cíl popsat jakým způsobem probíhá proces adaptace a identifikace příslušníků ukrajinské menšiny v České republice. Proces adaptace a identifikace migrantů v hostitelské zemi je složitým procesem, proto jsem se zabývala také problémy, se kterými se mohou v průběhu života v České republice tito jedinci setkat. Specifickou skupinou, na kterou byla práce zaměřena, jsou Ukrajinci s českým státním občanstvím, u nichž se v průběhu procesu získávání občanství očekává určité přiblížení se adaptací na české prostředí a kulturu. Výzkumu se zúčastnili zástupci dvou generací přistěhovalců z Ukrajiny. V rozhovorech, které jsem provedla se šesti zástupci ukrajinské menšiny, jsem se zaměřila na důležitá témata související s adaptací a identifikací jako jsou začátky pobytu v České republice, zahrnující důvody migrace a počáteční adaptaci, dále jazyk, občanství, sociální kontakty, tradice, zájem o dění ve společnosti a jejich identifikaci v české společnosti.

Míru začlenění zástupců ukrajinské menšiny do majoritní společnosti jsem posuzovala podle teorie sociální integrace autorů Bosswicka a Heckmanna. Tato teorie vymezuje integraci jako čtyřdimenzionální proces, který spočívá v strukturální, kulturní, interaktivní a identifikační dimenzi. Strukturální dimenze zahrnuje oblast integrace přistěhovalců do klíčových institucí hostitelské země. Součástí kulturní dimenze integrace je proces akulturace, který spočívá v nabývání znalostí a kompetencí, nejdůležitější z nich je rozvoj jazykových kompetencí, potom také přizpůsobování se hodnotám a normám hostitelské země. Interaktivní dimenze představuje začleňování migrantů do primárních a sociálních vztahů přijímací země. Identifikační dimenze je spojena s otázkou identity přistěhovalce a její proměny v souvislosti s usazováním se v hostitelské společnosti. Jde také o pocit přináležetosti k této společnosti, který se může vyvinout až v pozdější fázi integrace.

Mezi příčiny odchodu respondentů z Ukrajiny a usazení se v České republice patřily ekonomické a rodinné důvody. Často sem nejprve dojížděli za prací a poté se do Česka přestěhovali i se svými rodinami. Strukturální dimenze integrace u nich již kompletně proběhla, jelikož všichni jsou držiteli českého občanství a využívají všechny výhody na úrovni ostatních občanů ČR. V mnoha případech bylo jejich rozhodnutí týkající se žádosti o udělení českého občanství podpořeno argumenty, že občanství pomůže k jejich větší integraci a pocitu sounáležitosti s Českou republikou. Dále k důvodům žádosti o občanství řadili dlouhodobý pobyt, perspektivu lepší budoucnosti pro své děti nebo lepší podmínky

pro cestování. Pět z šesti respondentů má dvojí občanství, a právě fakt, že Česká republika povoluje mít zároveň občanství své rodné země, označili respondenti jako rozhodující při podávání žádosti o udělení českého občanství. Vzhledem k dlouhodobému pobytu a dobré znalosti jazyka nebylo pro ně, podle jejich slov, získání občanství nějak náročné.

Jazyk hostitelské země je významným prvkem její kultury a důležitou součástí kulturní dimenze integrace přistěhovalců. Zároveň je pojítkem mezi všemi dimenzemi sociální integrace migrantů. Velmi významnou roli při jejich adaptaci hrál jazyk i pro účastníky mého výzkumu a pomocí bezproblémového nabytí jazykových kompetencí se zejména respondenti z první generace dokázali rychle začlenit do kolektivu ve škole. Starší generace migrantů se kvůli nedostatku času nebo financí musela jazyk naučit sama, proto byla jejich situace po příchodu o něco komplikovanější. Respondenti uvedli, že znalost jazyka je pro ně důležitá, proto při kontaktu s majoritou používají více češtinu a snaží se svou jazykovou znalost zlepšovat. Do kulturní dimenze integrace lze zařadit i přejímání tradic hostitelské země a také zájem přistěhovalců o kulturní a politické dění ve společnosti. Respondenti se seznámili s českou kulturou a přejali některé její tradice v podobě slavení svátků. Zároveň se zajímají o kulturní a politické dění a skoro všichni po tom, co získali české občanství, chodí k volbám. Starší respondenti se zajímají také o kulturu a politickou situaci na Ukrajině, což může být podmíněno tím, že někteří uvažují o navrácení se v důchodovém věku do své rodné země, neboť stále cítí určité pouto ke své zemi původu, kde se narodili a vyrůstali.

Interaktivní dimenze integrace proběhla také bez výrazných překážek jak u dětí přistěhovalců, tak u nich samotných. Respondenti jsou zcela začlenění do primárních a sociálních vztahů v České republice. K rozvoji vzájemných interakcí během procesu jejich adaptace a integrace do českého prostředí ohromnou mírou přispěla účast v sociálních sítích. Pro mladší respondenty to bylo v rámci školy, kde se naučili jazyk a mohli navázat kontakt se svými vrstevníky. Starší respondenti rozvíjeli svou interakci s majoritou skrz zaměstnání nebo skrz rodinné vztahy s Čechy. Zástupci mladší generace zde navazují kontakty spíše s Čechy. Starší respondenti uvedli, že za různých okolností přicházejí do většího styku se členy majoritní společnosti, zároveň však udržují vztahy i s ukrajinskou komunitou.

Jednou z výzkumných otázek, kterou jsem si položila na začátku výzkumu je, jak se příslušníci ukrajinské menšiny identifikují v České republice. Identifikační dimenze integrace většinou probíhá jako poslední, protože identifikace a pocit přináležitosti k hostitelské zemi není zásadní podmínkou nezbytnou pro účast migranta v této zemi.

To se potvrdilo i u této skupiny migrantů, jelikož všichni byli schopni se adaptovat na českou společnost a integrovat se do ní, ale ne vždy docházelo k tomu, že by se již identifikovali jako Češi. Někteří respondenti se setkali s odmítavými postoji zástupců majoritní společnosti, což v nich občas vzbuzovalo pocit toho, že jsou zde stále vnímáni jakožto cizinci. Přesto se u většiny respondentů projevil záměr dlouhodobého a trvalého setrvání v České republice a skoro všichni se alespoň částečně identifikují s českou společností.

Zjištění získána z tohoto výzkumu by se dala srovnat s tím, k čemu dospěla Hedvika Novotná v obdobném výzkumu z roku 2005 zaměřeném na imigraci z Ukrajiny po roce 1990, ve kterém pomocí kvalitativních rozhovorů zkoumala zejména důvody pobytu Ukrajinců v České republice, jejich zpětnou vazbu na Ukrajinu, jejich každodenní životy, rodinné vazby a autoobraz. Z její výzkumu vyplynulo, že je ukrajinská migrace po roce 1990 většinou dočasná, ale u některých zástupců ukrajinské menšiny se již objevovaly tendence k trvalému usazení v ČR. To se potvrdilo i v případě mých respondentů, kteří se sem nejdříve stěhovali za prací, ale následně sem natrvalo přestěhovali i svou rodinu nebo si zde založili rodinu novou. Jejich záměr o dlouhodobý a trvalý pobyt v České republice mimo jiné dokládá i to, že získali české občanství. Zároveň se Novotná ve svých závěrech zmínila, že v průběhu 90. let nedocházelo k výraznému subjektivnímu přehodnocování identit Ukrajinců v České republice. V případě mých respondentů toto již neplatí, jelikož se většina z nich nějakou mírou ztotožnila s českou společností a alespoň částečně se zde cítí být a považují za Čechy.

Použitá literatura

BITTNEROVÁ, Dana, Mirjam MORAVCOVÁ a kol. *Kdo jsem a kam patřím? Identita národnostních menšin a etnických komunit na území České republiky*. Vyd. 1. Praha: Sofis, 2005. ISBN 80-902785-8-2.

BRYMAN, Alan. *Social research methods*. 4th ed. Oxford: Oxford University Press, 2012. ISBN 978-0-19-958805-3.

ERIKSEN, Thomas Hylland. *Antropologie multikulturních společností: rozumět identitě*. Praha: Triton, 2007. ISBN 978-807254-925-2.

HÁJEK, Martin, Martin HAVLÍK, Jiří NEKVAPIL. Problém relevance v tematicky orientovaném biografickém interview: případ orálněhistorických životopisných rozhovorů. *Sociologický časopis / Czech Sociological Review*. 2014, 50 (1): 29-56. ISSN 0038-0288.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum. Základní teorie, metody a aplikace*. 4., přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0982-9.

JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-269-0.

LEONTIYEVA, Yana (ed.), Petra EZZEDDINE-LUKŠÍKOVÁ, Tomáš HIRT, Marek JAKOUBEK, Jiří KOCOUREK, Lucia PAŽEJOVÁ. *Menšinová problematika v ČR: komunitní život a reprezentace kolektivních zájmů (Slováci, Ukrajinci, Vietnamci a Romové)*. Sociologické studie / Sociological Studies 06:10. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2006. 115 s. ISBN 80-7330-098-2.

PAVLÍKOVÁ, Eva, Karel SLÁDEK a kol. *Sociální situace a religiozita ukrajinských migrantů v ČR*. Červený Kostelec: Nakl. Pavel Mervart, 2009. ISBN 978-80-86818-95-5.

PRŮCHA, Jan. *Interkulturní psychologie: [sociopsychologické zkoumání kultur, etnik, ras a národů]*. 2., rozš. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-280-5.

RÁKOCZYOVÁ, Miroslava a Robert TRBOLA (eds.). *Sociální integrace přistěhovalců v České republice*. Praha: SLON, 2009. ISBN 978-80-7419-023-0.

STRAUSS, Anselm L. a Juliet CORBIN. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Brno: Sdružení Podané ruce, 1999. SCAN. ISBN 80-85834-60-X.

ŠATAVA, Leoš. *Jazyk a identita etnických menšin: možnosti zachování a revitalizace*. Praha: Cargo, 2001. ISBN 80-902952-1-5.

ŠIŠKOVÁ, Tatjana (ed.). *Menšiny a migranti v České republice: [my a oni v multikulturní společnosti 21. století]*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001. ISBN 8071786489.

ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Výchova k toleranci a proti rasismu*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-182-2.

Internetové zdroje

BOSSWICK, Wolfgang, HECKMANN, Friedrich. *Integration of migrants: Contribution of local and regional authorities*. [online] Dublin: European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions, 2006. [cit. 10. 03. 2019]. Dostupné z: https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef_files/pubdocs/2006/22/en/1/ef0622en.pdf.

CASA. *Etické směrnice české asociace pro sociální antropologii. CASA*. [online] 2019. [citace: 10. 07. 2019] Dostupné z: http://www.casaonline.cz/?page_id=9

ČSÚ. *Cizinci v České republice*. [online] 2018. [cit. 16. 07. 2019]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/61196236/29002718.pdf/571c5d12-3744-4d32-a8e2-e1a0f3f30e28?version=1.2>

ČSÚ. *R02 Počet cizinců v ČR - předběžné čtvrtletní údaje; 2004/06 - 2019/03*. [online] 2019. [cit. 16. 07. 2019]. Dostupné z: https://www.czso.cz/documents/11292/44321488/c01R02_201903.pdf/60b7ed19-6e72-4958-b85b-9d09008d2bfa?version=1.0

DRBOHLAV, Dušan, Eva JANSKÁ a ŠELEPOVÁ, Petra. *Ukrajinská komunita v České republice (Výsledky dotazníkového šetření)*. [online] 1999/2000. [cit. 06. 12. 2018]. Dostupné z: http://aa.ecn.cz/img_upload/9e9f2072be82f3d69e3265f41fe9f28e/Ukrajinci_Drbohlav_1.pdf

FEISTINGEROVÁ, Vlastimila, MARTÍNKOVÁ, Šárka, PECHOVÁ, Eva, LEONTIYEVA, Yana. *Vietnamci, Mongolové a Ukrajinci v ČR: Pracovní migrace, životní podmínky, kulturní specifika*. [online] Ministerstvo vnitra ČR, 2010. [cit. 14. 07. 2019]. Dostupné z: <https://www.clouekvtisni.cz/media/publications/105/file/1367397604-metodika-cizinci-web.pdf>

Migraceonline.cz. *Nový zákon o získávání českého státního občanství: hlavní změny*. [online] 2013. [cit. 10. 03. 2019]. Dostupné z: <https://migraceonline.cz/cz/e-knihovna/novy-zakon-o-ziskavani-ceskeho-statniho-obcanstvi-bezplatne-poradenstvi-v-poradne-pro-obcanstvi>

MVČR. *Informace k novému zákonu o státním občanství ČR*. [online] 2019. [cit. 10. 03. 2019]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/informace-k-novemu-zakonu-o-statnim-obcanstvi-cr.aspx>

Statistika a my. *Počty udělených státních občanství v ČR* [online] 2016. [cit. 10. 3. 2019]. Dostupné z: <http://www.statistikaamy.cz/2016/02/pocty-udelenych-statnich-obcanstvi-v-cr/>

UHEREK, Zdeněk. *Migration from Ukraine to the Czech Republic with Respect to the War Conflict in Eastern Ukraine*. In: CeON Repository [online] 2016. [cit. 17. 07. 2019].

Dostupné z:

<https://depot.ceon.pl/bitstream/handle/123456789/11159/WP93151.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Zákon č.273/2001 Sb. [online]. 2001. [cit. 01. 01. 2019]. Dostupné z:

<https://www.vlada.cz/assets/ppov/rnm/dokumenty/publikace/pruvodce.pdf>

ZILINSKYJ, Bohdan. *Ukrajinci Českých zemí po roce 1989 (náčrt hlavních vývojových aspektů)*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR. [online] 2002. [cit. 06. 12. 2018].

Dostupné z:

http://cizinci.cz/repository/2275/file/Ukrajinci_ceskych_zemi_po_roce_1989.pdf

Seznam příloh

Příloha č. 1: Teze bakalářské práce

Příloha č. 2: Scénář rozhovoru

Příloha č. 3: Informovaný souhlas s rozhovorem

Přílohy

Příloha č. 1: Teze bakalářské práce

TEZE BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Univerzita Karlova v Praze

Fakulta sociálních věd
Institut sociologických studií
Katedra sociologie

**PŘEDPOKLÁDANÝ NÁZEV PRÁCE V ČJ: IDENTIFIKACE A ADAPTACE
PŘÍSLUŠNÍKŮ UKRAJINSKÉ MENŠINY V ČR**

**PŘEDPOKLÁDANÝ NÁZEV PRÁCE V AJ: IDENTIFICATION AND ADAPTATION
OF MEMBERS OF THE UKRANIAN MINORITY IN THE CZECH REPUBLIC**

STUDENT: OLESYA GRESKO

KONZULTANT: Mgr. JAN KOZUBÍK

1. Vymezení předmětu zkoumání a strukturace výzkumného tématu

Změna společenských poměrů, která v České republice nastala začátkem 90. let, s sebou přinesla málo známý fenomén migrace a doposud etnicky celkem homogenní české prostředí začali „narušovat“ cizinci. To, jak se česká společnost s touto skutečností v průběhu let vyrovnává určitým způsobem vypovídá o její otevřenosti vůči přijímání odlišných vlivů a nakolik je schopná tyto vlivy tolerovat a integrovat. [Bittnerová et al. 2005: 347]

Ukrajinci v České republice představují druhou nejpočetnější migrační komunitu. Data o počtu cizinců, zveřejněná Českým statistickým úřadem, uvádí, že celkový oficiální počet Ukrajinců, žijících na území České republiky ke konci roku 2017 činil přibližně 117 tisíc. Podle oficiálních statistik se počet Ukrajinců oprávněných k přechodnému a trvalému pobytu v ČR s každým rokem výrazně zvyšuje. Nesmíme také opomíjet Ukrajince, kteří již získali české občanství. [ČSÚ 2017] [Leontiyeva et al. 2006: 33] Tato skutečnost svědčí o tom, že problematika soužití majoritní společnosti a ukrajinské menšiny v České republice se dnes jeví jako velmi aktuální téma. Studie, které se touto problematikou zabývají, většinou prezentují pohled Čechů na střetávání dvou odlišných kultur uvnitř jejich společnosti. Menší pozornost je však věnována opačnému pohledu, tedy pohledu lidí, kteří se na území České republiky rozhodli žít na jejich život v dané zemi. [Bittnerová et al. 2005: 347]

Ve své práci bych se chtěla zaměřit na to, jak samotní Ukrajinci uvažují o svém místě v české společnosti. Jakým způsobem se na ni adaptují, jak se v jejím prostředí identifikují a pokud se hlásí k ukrajinské menšině, tak jaké případné komplikace či praktické dopady pro ně příslušnost k menšině představuje.

2. Výzkumné cíle a otázky

Cíl bakalářské práce:

Cílem této bakalářské práce bude zjistit, jaké jsou zkušenosti příslušníků ukrajinské minority s životem v České republice. Zejména to, jak probíhá jejich adaptace a identifikace v českém prostředí a jaké případné potíže jsou s tím spojené. Výzkumné otázky zaměřím na detailnější vhled do problematiky života příslušníků ukrajinské menšiny v českém prostředí.

Výzkumné otázky:

- Jakým způsobem se Ukrajinci identifikují v České republice?

- Do jaké míry jsou příslušníky ukrajinské menšiny schopni se adaptovat v ČR?
- Jak vnímají svou pozici v české společnosti?
- Jakým problémům čelí v souvislosti se svou příslušností k ukrajinské menšině?

3. Předpokládaná metodologie

V metodologické části bakalářské práce bych chtěla využít kvalitativní výzkum, pomocí kterého se budu snažit získat odpovědi na mé výzkumné otázky. Výzkum bude prováděn formou rozhovorů, které uskutečním s aspoň 10 příslušníky ukrajinské menšiny, jež na území České republiky žijí delší dobu a již získali české občanství. Vzorek bude sestávat jak z žen, tak i z mužů, které ve svém okolí mám možnost oslovit, jelikož také patřím k ukrajinské menšině.

Kvalitativní výzkum se v tomto případě jeví jako nejvhodnější, jelikož získává podrobný popis a vhled při zkoumání jedince či skupiny, a vzhledem k malému vzorku dotazovaných nemusí být získaná znalost zobecnitelná na populaci. [Hendl 2016: 48]

4. Předběžná struktura práce

- 1) Úvod
- 2) Teoretická část
- 3) Metodologie
- 4) Analytická část
- 5) Závěr

5. Orientační seznam literatury

- Bittnerová, Dana, Mirjam Moravcová a kol. *Kdo jsem a kam patřím? Identita národnostních menšin a etnických komunit na území České republiky*. Vyd. 1. Praha: Sofis, 2005. ISBN 80-902785-8-2.
- Hendl, Jan. *Kvalitativní výzkum. Základní teorie, metody a aplikace*. 4., přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0982-9.
- Šišková, Tatjana (ed.). *Menšiny a migranti v České republice: [my a oni v multikulturní společnosti 21. století]*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001. ISBN 8071786489.
- Leontiyeva, Yana (ed.), Petra Ezzeddine-Lukšíková, Tomáš Hirt, Marek Jakoubek, Jiří Kocourek, Lucia Pažejová. 2006. *Menšinová problematika v ČR: komunitní život a reprezentace kolektivních zájmů (Slováci, Ukrajinci, Vietnamci a*

Romové). Sociologické studie / Sociological Studies 06:10. Praha: Sociologický ústav AV ČR. 115 s. ISBN 80-7330-098-2.

Použité zdroje:

- Bittnerová, Dana, Mirjam Moravcová a kol. *Kdo jsem a kam patřím? Identita národnostních menšin a etnických komunit na území České republiky*. Vyd. 1. Praha: Sofis, 2005. ISBN 80-902785-8-2.
- ČSÚ. *Data - počet cizinců*. [online] 2017. [cit. 04.06.2018]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/cizinci/4-ciz_pocet_cizincu
- Hendl, Jan. *Kvalitativní výzkum. Základní teorie, metody a aplikace*. 4., přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0982-9.
- Leontiyeva, Yana (ed.), Petra Ezzeddine-Lukšíková, Tomáš Hirt, Marek Jakoubek, Jiří Kocourek, Lucia Pažejová. 2006. *Menšinová problematika v ČR: komunitní život a reprezentace kolektivních zájmů (Slováci, Ukrajinci, Vietnamci a Romové)*. Sociologické studie / Sociological Studies 06:10. Praha: Sociologický ústav AV ČR. 115 s. ISBN 80-7330-098-2.

V Praze dne 10. června 2018

Konzultant: Mgr. Jan Kozubík

Gresko

Podpis:

Diplomant: Olesya

Podpis:

Příloha č.2: Scénář rozhovoru

Scénář rozhovoru

Témata/okruhy	Možné otázky	Navazující otázky
1. Místo narození/příchod do ČR/důvody migrace/dnešní situace	<ol style="list-style-type: none"> 1. Narodil/a jste se v ČR? 2. (pokud ne) Kdy a proč jste se do ČR přestěhoval/a? 3. Vzpomínáte si jaká byla Vaše situace po příchodu? Vyprávějte mi něco o tom, jak jste to tehdy prožíval/a. Čím je situace dnes lepší/horší? 	<ul style="list-style-type: none"> - Pokud ano: první, druhá generace? - přišel/a sem s rodinou, chodil/a do školy? - Udržujete kontakty s Ukrajinou? Jak často se tam vracíte? Uvažujete o návratu?
2. Občanství	<ol style="list-style-type: none"> 1. Co pro vás znamená mít české státní občanství? 2. Bylo pro Vás náročné získat české občanství? 3. Proč jste o udělení občanství žádal/a? Máte dvojí občanství? 4. Znamenalo pro vás získání občanství nějaký zlom? Vnímáte, že by se něco zlepšilo? 	<ul style="list-style-type: none"> - Změna jména nebo příjmení? - Pokud je respondent žena: změna příjmení na -ová?
3. Sociální kontakty	<ol style="list-style-type: none"> 1. S kým se zde nejvíce stýkáte? – příbuzní, přátelé, kolegové? 2. Převažují mezi nimi Ukrajinci nebo Češi? Nastejno? 	
4. Jazyk	<ol style="list-style-type: none"> 1. Jaká je Vaše znalost ukrajinštiny? 2. Jak často mluvíte česky? Jak byste ohodnotil/a svoji znalost češtiny? 3. Je pro Vás znalost českého jazyka důležitá? 4. Jakým jazykem mluvíte doma? Jakým na veřejnosti? 	
5. Tradice	<ol style="list-style-type: none"> 1. Dodržujete spíše české tradice nebo ukrajinské? Nebo obojí? 2. Slavíte české nebo ukrajinské svátky? Obojí? 	<ul style="list-style-type: none"> - Jaké zvyky jste si z Ukrajiny ponechaly? - Jaké zvyky jste přejal/a z české kultury? - Vaříte česká tradiční jídla? Ukrajinská? Obojí?

6. Kultura/média/politika	<ol style="list-style-type: none"> 1. Zajímate se o českou/ukrajinskou kulturu? Sledujete ji? 2. Sledujete ukrajinská média nebo česká? Obojí? 3. Zapojujete se do českého politického dění? Zajímate se o českou politiku? 4. Chodíte na ukrajinské nebo české bohoslužby? 	
7. Identifikace/identita	<ol style="list-style-type: none"> 1. Popište, jak vnímáte svou pozici jako cizince/příslušníka ukrajinské menšiny (nebo menšiny obecně) v ČR? 2. Stalo se Vám někdy ve Vašem každodenním životě, že jste měl/a pocit že Vás národní/etnická identita svazuje? V jakých oblastech? 3. Jak se identifikujete – považujete se za Čecha nebo za Ukrajince? Nebo obojí/ani jedno? 	<p>- Způsobila tato skutečnost nějaké potíže/problémy? V čem?</p>

Příloha č. 3: Informovaný souhlas s rozhovorem

Informovaný souhlas s rozhovorem

Rozhovor je anonymní, což znamená, že nikde nebude uvedeno mé jméno. Moje účast na rozhovoru je zcela dobrovolná a kdykoli během rozhovoru můžu odmítnout odpovědět na otázku, na které nechci odpovědět. Mám také právo rozhovor kdykoli ukončit. Jsem si vědom/a toho, že rozhovor bude zaznamenáván na diktafon a přepsán do písemné formy. Přepis rozhovoru bude důvěrný a v bakalářské práci **Identifikace a adaptace příslušníků ukrajinské menšiny v České republice**, ani v případných dalších výstupech z tohoto výzkumu, nebudou uvedeny údaje, podle kterých by bylo možné mě identifikovat.

Souhlasím s účastí ve výzkumu a provedením rozhovoru. ano ne

Přeji si být informován/a o výsledcích výzkumu. ano ne

Podpis:

Dne

Po skončení rozhovoru jsem se rozhodl/a, že si nepřeji, aby byly pro účely výzkumu použity následující pasáže:

.....

.....

.....

Zároveň jsem si vědom/a toho, že pokud v budoucnu změním svůj názor a nebudu si přát využití některých pasáží formou přímé citace, mohu se obrátit na tazatelku, která se zavazuje mé přání respektovat. ano ne

Podpis: